

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Теоретико – практичні аспекти удосконалення обліку розрахунків з
постачальниками та замовниками на інженерно – будівельному підприємстві
«Форт»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0719-з
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми «Облік і аудит»
спеціалізації «Облік і аудит на підприємствах
малого бізнесу»

Г.О. Желніна

Керівник: к.е.н., професор Рибалко О.М.

Рецензент: к.е.н., доцент Радева О.Г.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна програма «Облік і аудит»
Спеціалізація «Облік і аудит на підприємствах малого бізнесу»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав.кафедри _____ Н.М. Проскуріна
«___» _____ 2020р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Желніній Ганні Олексіївні

1. Тема роботи: Теоретико-практичні аспекти удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та замовниками на інженерно - будівельному підприємстві «Форт»
керівник роботи Рибалко Олена Михайлівна, к.е.н., доцент, професор кафедри обліку та оподаткування
затверджені наказом ЗНУ від 18.06.2020 р. №810-с.
2. Строк подання студентом роботи 02.12.2020
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані фінансової звітності підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): виявлення передумов, теоретичне й практичне обґрунтування, вдосконалення організації та методики фінансового обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на основі опрацьованого законодавчого та інструктивного матеріалу, літературних джерел, діючої практики організації обліку та положень (стандартів) бухгалтерського обліку на інженерно - будівельному підприємстві «Форт»
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
15 таблиць, 8 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., професор Рибалко О.М.	19.08.2020	19.08.2020
2	к.е.н., професор Рибалко О.М.	16.09.2020	16.09.2020
3	к.е.н., професор Рибалко О.М.	07.10.2020	07.10.2020

7. Дата видачі завдання: 27.09.2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2020	виконано
2.	Написання вступу	липень 2020	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2020	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2020	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2020	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2020	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2020	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2020	виконано

Студент _____
(підпис)

Г.О. Желніна

Керівник роботи _____
(підпис)

О.М. Рибалко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

В.В. Сьомченко

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

РЕФЕРАТ

SUMMARY

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ВСТУП..... 9

РОЗДІЛ 1 ТЕОРИТИЧНО – МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ
ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В
РОЗРАХУНКАХ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

1.1 Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості..... 14

1.2 Економічна сутність кредиторської заборгованості як складової
зобов'язань підприємства..... 25

1.3 Нормативно – законодавче регулювання обліку дебіторської та
кредиторської заборгованості при розрахунках з постачальниками та
замовниками..... 36

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО – МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ
РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ТОВ
«ФОРТ»

2.1 Організаційно – економічна характеристика підприємства..... 45

2.2 Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з постачальниками 50

2.3 Документальне оформлення операцій при розрахунках з замовниками.. 55

2.4 Розробка облікової політики з питань обліку розрахунків з
постачальниками і підрядниками..... 62

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ДОСКОНАЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З
ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ТОВ «ІБП «ФОРТ»

3.1 Удосконалення аналітичного обліку розрахунків з постачальниками 73

3.2 Шляхи вдосконалення системи дебіторської та кредиторської стійкості

в цілях підвищення економічної ефективності діяльності підприємства.....	78
3.3 Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства.....	90
ВИСНОВКИ.....	99
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	104
ДОДАТОК А Баланс підприємства ТОВ «ІБП «Форт» за 2018 р.....	110
ДОДАТОК Б Форма №2 «Звіт про фінансові результати» підприємства ТОВ «ІБП «Форт» за 2018 р.....	112
ДОДАТОК В Баланс підприємства ТОВ «ІБП «Форт» за 2019 р.....	114
ДОДАТОК Д Форма №2 «Звіт про фінансові результати» підприємства ТОВ «ІБП «Форт» за 2019 р.....	116

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

АЗС – Автомобільна заправна станція

ПДВ – Податок на додану вартість

ст. – стаття

у т. ч. – у тому числі

ЦКУ – Цивільний Кодекс України

тис. грн. – тисяч гривень

год. – годин

грн. – гривень

% - відсотки

м. – метр

т. – тонна

р. – рік

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота : 116 с., 3 розділи, 8 рис., 15 табл., 75 джерел.

**ЗОВОВ'ЯЗАННЯ, КРЕДИТОРИ, ПОСТАЧАЛЬНИКИ, РОЗРАХУНКИ,
КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІТЬ,
СТРУКТУРА, ЗАМОВНИКИ**

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи – є процес обліку розрахунків з постачальниками та замовниками на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт»

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів обліку розрахунків з постачальниками та замовниками на підприємстві та їх удосконалення.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення передумов, теоретичне й практичне обґрунтування, вдосконалення організації та методики фінансового обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на основі опрацьованого законодавчого та інструктивного матеріалу, літературних джерел, діючої практики організації обліку та положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

У кваліфікаційній роботі використовувались такі методи дослідження: аналіз – для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; синтез – для узагальнення розрізнених аспектів методики обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості; порівняння – для зіставлення даних підприємства у динаміці; групування – для визначення залежностей одних показників від інших; табличний (графічний) – для наочного зображення результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з

удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та замовниками. У процесі проведення дослідження отримано такі основні наукові та практичні результати: удосконалено теоретично основне поняття дебіторської заборгованості, як суми боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникла внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому; розвинуто понятійно - категоріальний апарат через тлумачення кредиторської заборгованості як складової кругообігу капіталу, котра виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент; удосконалено класифікацію дебіторської заборгованості через доповнення класифікаційних ознак та структурних складових, що дозволило врахувати їх специфіку при розробці моделі управлінського обліку та прийняття відповідних рішень; запропоновано графік документообігу на підприємстві, що дозволить мінімізувати ризик допущення недоліків та помилок і окреслено чіткі вимоги щодо термінів та стандартів роботи з документами; внесено основні етапи кредитної політики підприємства для поточного управління нею; удосконалено методичні підходи до обліку дебіторської заборгованості для ефективного управління підприємством за допомогою створення резерву сумнівних боргів з метою уникнення ризиків неплатоспроможності, підвищення показників ліквідності діяльності підприємства завдяки своєчасному отриманню інформації для прийняття ефективних управлінських рішень; доповнено аналітичні розрахунки 3-го порядку до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» за видами кредиторської заборгованості та розроблено «Відомість розрахунків з постачальниками» за допомогою якої відображаються операції, які пропонується вести в розрізі кожного постачальника; розроблено процес управління дебіторської та кредиторської заборгованості, який надасть можливість вибору її оптимального розміру підприємству.

SUMMARY

Qualification work: 116 pp., 3 section, 8 fig., 15 tab., 75 source.

LIABILITIES, CREDITORS, SUPPLIERS, SETTLEMENTS,
RECEIVABLES, RECEIVABLES, STRUCTURE, CUSTOMERS

The object of study of qualification work - is the process of accounting for payments to suppliers and customers at the company «Fort»

The subject of research - a set of theoretical and practical aspects of accounting for payments to suppliers and customers at the enterprise and their improvement.

The purpose of the master's work is to identify the prerequisites, theoretical and practical justification, improvement of the organization and methods of financial accounting of receivables and payables based on the developed legislative and instructional material, literature sources, current accounting practices and regulations (standards) of accounting.

The following research methods were used in the qualification work: analysis - to detail and divide the object of study into some important components; synthesis - to summarize the disparate aspects of the methodology of accounting and control of receivables and payables; comparison - to compare enterprise data in dynamics; grouping - to determine the dependences of some indicators on others; tabular (graphic) - for a visual representation of the results of the study.

The scientific novelty of the obtained results lies in the substantiation of theoretical provisions and the development of practical recommendations for improving the accounting of payments to suppliers and customers. The study obtained the following main scientific and practical results: improved theoretically the basic

concept of receivables, as the amount of debts of legal entities and individuals to the company in cash and non-cash forms, which arose as a result of business transactions that occurred as a result of past events and repayable in the future ; conceptually - categorical apparatus is developed through the interpretation of accounts payable as a component of the capital cycle, which is the subject of mandatory legal relations between the debtor and his creditor, which arose at the stage of supply and have the hryvnia equivalent; improved classification of receivables through the addition of classification features and structural components, which allowed to take into account their specificity when developing a model of management accounting and decision-making; the schedule of document circulation at the enterprise is offered, which will allow to minimize the risk of shortcomings and mistakes and the clear requirements concerning terms and standards of work with documents are outlined; the main stages of the credit policy of the enterprise for its current management are introduced; improved methodological approaches to accounting for receivables for effective management of the enterprise by creating a reserve of doubtful debts in order to avoid insolvency risks, increase liquidity of the enterprise through timely receipt of information for effective management decisions; Analytical calculations of the 3rd order were added to account 63 "Settlements with suppliers and contractors" by types of accounts payable and developed "Statement of settlements with suppliers" which reflects the transactions that are proposed to be conducted in terms of each supplier; a process of receivables and payables management has been developed, which will allow the company to choose its optimal size.

ВСТУП

У сучасних умовах ринкових відносин між суб'єктами господарювання гостро постає проблема не платежів. Актуальність теми полягає у тому, що добре побудований, належним чином організований облік дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто якісна та своєчасна поінформованість про їх наявність та рух мають суттєве значення в управлінні господарською діяльністю кожного підприємства. Тому сьогодні об'єктивно виникли умови для перегляду існуючої практики організації обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Вся система досліджень по даному об'єкту обліку розглянута під кутом зору вимог економічних відносин в умовах ринкової економіки.

Найважливішими проблемами сьогодення для бізнесу як бізнесу, вирішення якого повинно допомогти покращити їх фінансовий стан з точки зору вимог, є насамперед своєчасне отримання інформації про виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості, а головне - ефективного обліку дебіторської заборгованості та пасиви. Заходи з організації обліку цих економічних категорій повинні впливати на динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості, виявляти прострочену заборгованість та запобігати їх погашенню. Це дозволить використовувати позиковий капітал для підприємницької діяльності на підприємстві і одночасно для своєчасного погашення зобов'язань.

Суперечливі питання при вирішенні проблеми взаєморозрахунків, невідповідності та недосконалості вітчизняної законодавчої бази визначають зацікавленість вітчизняних та зарубіжних авторів у проблемах походження, обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості.

Проблеми дослідження дебіторської та кредиторської заборгованості як економічних категорій розглядає багато вітчизняних науковців: С.І. Корецький, А.З. Попов, О.Є. Федорченко, К.С. Сурніна, О.М. Кияшко,

Л.В.Черненко, А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко, Є.В. Дубровська, А.Б. Борисов, С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, Ф.Ф. Бутинець, Л.Л. Горецька, Н.М. Ткаченко, Г.О. Партин, Н.В. Чабанова, О.А. Василенко, О.М. Губачова, С. Мельник та інші.

Не обходять ці проблеми у своїх роботах і закордонні вчені - економісти: професори Гарвардського університету Зві Боді і Роберт К. Мертон, Дж. Ван Хорн, Барт Едвардс та багато інших.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення передумов, теоретичне й практичне обґрунтування, вдосконалення організації та методики фінансового обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на основі опрацьованого законодавчого та інструктивного матеріалу, літературних джерел, діючої практики організації обліку та положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені та вирішені наступні завдання:

- ознайомитись та теоретично обґрунтувати сутність поняття «кредиторська заборгованість» і «дебіторська заборгованість»;
- узагальнити наукові підходи щодо класифікації дебіторської заборгованості для потреб управління;
- дослідити практичні аспекти обліку дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ІБП «Форт» та внести пропозиції щодо їх удосконалення;
- оцінити кредитну політику підприємства та вирішити комплекс питань пов'язаних з управлінням кредиторської заборгованості на підприємстві;
- вивчити комплексний підхід щодо формування механізму управління дебіторської заборгованості на стадії її утворення;
- внести пропозиції, за допомогою яких можна мінімізувати ризик допущення недоліків та помилок в документообіг;
- здійснити структурно динамічний аналіз кредиторської та

дебіторської заборгованості.

– розробити напрями підвищення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи – є процес обліку кредиторської заборгованості та удосконалення розрахунків з постачальниками та замовниками на ТОВ «ІБП «Форт».

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів обліку розрахунків з постачальниками та замовниками на підприємстві.

У кваліфікаційній роботі використовувались такі методи дослідження: аналіз – для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; синтез – для узагальнення розрізнених аспектів методики обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості; статистичні та аналітичні розрахунки – для дослідження факторної облікової інформації; порівняння – для зіставлення даних підприємства у динаміці; групування – для визначення залежностей одних показників від інших; середніх відносних величин – для дослідження рівня використання облікової інформації в управлінській діяльності; табличний (графічний) – для наочного зображення результатів дослідження.

Теоретичну та методичну основу дослідження склали наукові розробки вітчизняних і зарубіжних економістів з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, законодавчі та нормативні акти України, інструктивні матеріали, що регламентують порядок обліку, оцінку дебіторської та кредиторської заборгованості. У процесі дослідження використовувались дані бухгалтерської і статистичної звітності підприємства.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні документи України, праці вітчизняних та зарубіжних учених з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, спеціалізовані періодичні видання, первинні документи, форми звітності досліджуваного підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні

теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та замовниками. У процесі проведення дослідження отримано такі основні наукові та практичні результати:

- удосконалено теоретично основне поняття дебіторської заборгованості, як суми боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникла внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому;

- розвинуто понятійно - категоріальний апарат через тлумачення кредиторської заборгованості як складової кругообігу капіталу, котра виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент;

- удосконалено класифікацію дебіторської заборгованості через доповнення класифікаційних ознак та структурних складових, що дозволило врахувати їх специфіку при розробці моделі управлінського обліку та прийняття відповідних рішень;

- запропоновано графік документообігу на підприємстві, що дозволить мінімізувати ризик допущення недоліків та помилок і окреслено чіткі вимоги щодо термінів та стандартів роботи з документами;

- внесено основні етапи кредитної політики підприємства для поточного управління нею;

- удосконалено методичні підходи до обліку дебіторської заборгованості для ефективного управління підприємством за допомогою створення резерву сумнівних боргів з метою уникнення ризиків неплатоспроможності, підвищення показників ліквідності діяльності підприємства завдяки своєчасному отриманню інформації для прийняття ефективних управлінських рішень;

- доповнено аналітичні розрахунки 3-го порядку до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» за видами кредиторської

заборгованості та розроблено «Відомість розрахунків з постачальниками» за допомогою якої відображаються операції, які пропонується вести в розрізі кожного постачальника;

– розроблено процес управління дебіторської та кредиторської заборгованості, який надасть можливість вибору її оптимального розміру підприємству, що дозволить максимально уникати прострочення термінів її погашення, оптимізувати контингент покупців та замовників, враховуючи їх платоспроможність, а це у свою чергу вплине на зменшення обсягів сумнівних боргів, безнадійної заборгованості.

Основні результати дослідження, що викладені в магістерській роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку науковців на всеукраїнській науково-практичних конференціях: «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях», «Облік, аналіз і контроль в стратегії розвитку економіки України», «Молода наука – 2020», Вісник ЗНУ. Економічні науки 3, 2020 рік.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, 8 рисунків, 15 таблиць, 75 переліку джерел посилань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРИТИНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В РОЗРАХУНКАХ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

1.1 Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості

Під час своєї діяльності підприємство не завжди здійснює платежі іншим підприємствам або фізичним особам одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг. В результаті у нього є дебіторська заборгованість. Боржниками можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували компанії грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. Дебіторська заборгованість має значну частку в оборотних активах і впливає на фінансовий стан підприємства.

Джерело аналізу - баланс підприємства; дані аналітичного обліку також використовуються для внутрішнього аналізу. Але, як відомо, для зовнішніх користувачів інформації також дуже важливий стан дебіторської заборгованості підприємства [1].

В економіці України формування значних сум дебіторської заборгованості суб'єктами господарювання є загальним явищем. Це відбувається через несвоєчасну оплату за продаж товарів, робіт та послуг. Дебіторська заборгованість негативно впливає на фінансову платоспроможність підприємства, зменшує ліквідність його активів та вилучає готівку з обігу, що призводить до погіршення фінансового стану підприємства. Тому ефективна організація розрахунків компанії з покупцями та замовниками необхідна для збільшення обороту активів підприємства та підвищення його платоспроможності[5].

Організація обліку розрахунків з боржниками має стратегічне значення

для бізнесу. Результати цього процесу використовуються для фінансової стійкості, податкової бази підприємства, формування доходів і витрат, як результат, для досягнення стратегічних цілей на його розвиток на ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Нагальним питанням є перевірка правильності, своєчасності, точності інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання, дебіторську заборгованість та законність господарських операцій, внаслідок яких вона з'являється. Облік дебіторської заборгованості є одним із ключових завдань у вирішеній задачі, яка передбачає в ході поточного управління підприємством одночасно декілька позицій оптимального співробітництва між ліквідністю та прибутковістю[25].

Питанням обліку дебіторської заборгованості присвячено наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку та економічного аналізу зробили такі вітчизняні вчені, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, Й.Я. Даньків, В.І. Єфименко, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, Ю.А. Кузьмінський, В.Г. Лінник, Є.В. Мних, І.М. Парасій-Вергуненко, О.А. Петрик, В.В. Сопко, В.Г. Швець, а також зарубіжні вчені: І. Бернар, К. Друрі, Ж.-К. Коллі, Д. Стоун, К. Хітчинг.

Відносини між підприємствами, організаціями, установами та громадськістю, обумовлені ринком, мають характер грошових розрахунків. Ці відносини засновані на використанні грошей залежно від їх функцій як засобу обігу та платежу. При цьому компанії є постачальниками для одних, а клієнтами для інших.

За економічним змістом розрахунки поділяються на дві основні групи: за товарними операціями (розрахунки між підприємствами та господарськими організаціями за реалізовану продукцію, виконану роботу та придбання матеріальних активів та послуг); для нетоварних операцій

(платежі до бюджету, тобто податок на прибуток тощо, сплата страхових платежів, отримання бюджетних асигнувань, розрахунки за претензіями, недоліки та крадіжки, інші)[6].

У процесі фінансово-господарської діяльності підприємства майже постійно потребують здійснення платежів своїм контрагентам. Після завершення роботи компанія, як правило, не отримує оплату відразу, тобто замовник зараховується. Таким чином, протягом певного періоду з моменту виконання робіт до моменту отримання оплати кошти підприємства мають форму дебіторської заборгованості [2].

Також дебіторська заборгованість виникає при перерахуванні грошей за майбутні послуги, перерахування платежу зразу за кілька місяців (орендна плата тощо.), а також в зв'язку з заборгованістю окремих осіб по нестачах і розкраданням.

Під дебіторською заборгованістю розуміють заборгованість організацій, фізичних осіб даної організації (наприклад, заборгованість замовників за роботу, підзвітних осіб за видані їм під звіт грошові суми). Організації та особи, що є боржниками даної організації, називаються дебіторами.

У бухгалтерському балансі дебіторська заборгованість відображається за її видами. Дебіторська заборгованість при розрахунках з клієнтами ведеться за ціною послуг. У деяких випадках (за спеціальними дорученнями або коли є сумніви щодо можливості утримання боргу) необхідно визначити реальність дебіторської заборгованості. Останні можуть бути справжніми, сумнівними та безнадійними[30].

Для визначення реальності боргу потрібно підтвердження боржника, дані про існування боржника, документальні підтвердження боргу та дані про його тривалість.

Так, у П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визначається як сума дебіторської заборгованості підприємства до певної дати. При цьому боржниками є всі юридичні та

фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували компанії певні грошові суми. Це тлумачення підлягає як дебіторській заборгованості, яку підприємство тримало до погашення, так і дебіторській заборгованості, призначеній для перепродажу[12].

Заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів, тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість, згідно п.4 П(С)БО №13 «Фінансові активи», є фінансовим активом призначеним для перепродажу і повинна відображатися та оцінюватися в обліку відповідно до цього стандарту[9].

Визначення наведене в П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» є ширшим, оскільки охоплює усю заборгованість підприємству, у тому числі і ту, яка по суті є фінансовими інвестиціями, тобто активами, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку.

У п.4 П(С)БО №13 «Фінансові активи» надається визначення дебіторській заборгованості, що непризначена для продажу, - «дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг, безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу». Отже, дане тлумачення більш точно розкриває сутність поняття «дебіторська заборгованість».

Таким чином, на основі аналізу чинних національних стандартів бухгалтерського обліку можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість - це, по суті, сума дебіторської заборгованості перед підприємством на певну дату, яка є результатом надання коштів, продажу інших активів, послуг безпосередньо боржником і не є фінансовим активом, що утримується для продажу [55].

Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку встановлюють порядок створення, прийняття та відображення в бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів,

бухгалтерських реєстрів, фінансової звітності підприємств.

Методичні рекомендації щодо використання реєстрів бухгалтерського обліку спрямовані на узагальнення в реєстрах бухгалтерського обліку (крім позабалансового реєстру) шляхом подвійного введення інформації про наявність та рух активів, капіталу, зобов'язань та фактів фінансово-господарської діяльності підприємств та організацій та інших юридичних осіб (крім банків та бюджетних установ), їх філій, представництв, представництв, незалежно від форм власності, організаційно-правових форм та видів діяльності (далі - підприємства), накопичення аналітичних даних про склад та рух активи, капітал і зобов'язання, доходи, витрати, фінансові результати [19].

Форма бухгалтерського обліку як певна система реєстрів бухгалтерського обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них повинна обиратися підприємствами самостійно з додержанням єдиних засад бухгалтерського обліку та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних[3].

Для бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», для обліку довгострокової дебіторської заборгованості використовується рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи».

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» призначений для обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантаженою продукцією, товари, виконані роботи та надані послуги, окрім заборгованості, забезпеченої векселем, а також узагальнюється інформація про розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп[66].

Якщо існують різні класифікаційні ознаки дебіторської заборгованості, її класифікація проводиться на одній конкретній основі відповідно до єдиного Плану рахунків. Це пов'язано з чинною в Україні процедурою бухгалтерського обліку, де дії бухгалтера суворо регламентовані, на відміну від ринкової економіки, де рішення про розміщення різних видів дебіторської

заборгованості на балансі та рівень деталізації цих статей приймається фірмою. Їх склад і структура дебіторської заборгованості в балансі можуть бути різними [29].

Ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є «дебітор». Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебітори - це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів[11].

Дебіторська заборгованість за умови існування ймовірності отримання підприємством майбутніх економічних вигод та можливості надійного визначення його суми належить до активів підприємства, тобто формує його майно. Науковці не досягли консенсусу щодо визнання дебіторської заборгованості, що вимагає вивчення її концепції.

Виникнення дебіторської заборгованості є нормальною рисою бізнес-процесу підприємства, і кожен суб'єкт господарювання зацікавлений в оптимізації його обсягу. Зменшення дебіторської заборгованості є резервом зменшення потреби компанії в оборотних коштах і прискорення швидкості їх обігу. Однак серед науковців не існує єдиного підходу до класифікації дебіторської заборгованості за різними ознаками, і це унеможливорює системний підхід до визнання, оцінки суми та структури цих боргів [53].

Виникнення дебіторської заборгованості є об'єктивним процесом, який зумовлений наявністю ризиків у розрахунках між контрагентами в результаті господарської операції. Загалом, ризик - це кількісний показник небезпеки, властивий певній діяльності. Основним ризиком дебіторської заборгованості є ризик дефолту [16]. Так, В.П. Савчук вважає, що дебіторська заборгованість не погашається з таких причин:

- клієнт незадоволений продукцією або послугами фірми і затримка сплати є найкращим способом привернути до цього увагу;
- у клієнта достатньо грошових коштів, але складений ним розклад платежів не співпадає з очікуваннями фірми, тобто бюджети двох

контрагентів не узгоджуються;

- у покупця недостатньо грошових коштів для того, щоб виконати усі зобов'язання.

Таблиця 1.1 – Тлумачення поняття «Дебіторська заборгованість»

Автор / джерело	Визначення
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Дебіторська заборгованість – це суми заборгованості дебіторів підприємства на певну дату.
Голов С.Ф.	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.
Лищенко О.Г.	Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.
Бланк І.А	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості на користь підприємства за наданий ним комерційний кредит, споживчий кредит, а також за попередню оплату продукції, що купується.
Д.Стоун, К. Хітчинг	Дебіторська заборгованість – це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними.
Крайник О.П., Клепікова З.В.	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу, відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них). Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку.
Момот Т.	Дебіторська заборгованість – безвідсоткова позика контрагентам.
Белозерцев В.	Дебіторська заборгованість - грошовий вираз результату вимушеної або заздальгідь спланованої господарської операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що відбулася в минулому, і заборгованість за неї може бути достовірно визначена, погоджена з контрагентом і виплачується компанії в майбутньому. поточний момент відображається в балансі підприємства як актив.
Сурніна К.С.	Дебіторська заборгованість – це майно, що не оплачене контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів.
Кірейцев Г.Г.	Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
Удосконалено поняття «дебіторська заборгованість»	Дебіторська заборгованість – це не лише сума заборгованостей дебіторів підприємств, а ще й вид розрахунків між продавцем і покупцем, між підприємством і працівником, державою; є специфічним видом кредитування, а також показником виробництва підприємства.

Слід зазначити, що закордонні та вітчизняні вчені визначають термін

«дебіторська заборгованість» по різному. Тлумачення даного поняття різними науковцями зазначено в таблиці 1.1

Для організації бухгалтерського обліку розрахунків з боржниками важливе місце посідає класифікація дебіторської заборгованості, яка наведена в таблиці 1.2 Дебіторська заборгованість відображається в бухгалтерському обліку за різними класифікаційними критеріями відповідно до діючих нормативних актів [31]. Розділ про дебіторську заборгованість є обов'язковим, що закріплено в чинному П (С) БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Плані рахунків.

Таблиця 1.2 – Класифікація дебіторської заборгованості

Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості
За строком погашення	а) короткострокова; б) довгострокова
За реальним терміном погашення	а) термінова; б) прострочена; в) відстрочена
За характером діяльності підприємства	а) за основною діяльністю б) за фінансовою діяльністю в) за інвестиційною діяльністю
За об'єктами, щодо яких виникли зобов'язання	а) за товари б) за послуги в) за асортиментом продукції г) за нетоварними операціями
За ступенем ймовірності погашення	а) нормальна б) сумнівна в) безнадійна
За ступенем забезпечення	а) забезпечена; б) незабезпечена
За формою погашення	а) монетарна; б) немонетарна
За контрагентами	а) вітчизняних дебіторів; б) іноземних дебіторів
За діапазоном	а) 0-30 днів б) 31-90 днів в) 91-183 днів г) 184-364 днів д) Понад 365 днів

Класифікацією дебіторської заборгованості займалися багато вчених

економістів таких, як: М. Д. Білик, Т. М. Малькова, Н. М. Новікова, Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Лисенко та інші. Проте серед науковців щодо цього немає єдиного погляду. Дебіторську заборгованість доцільно класифікувати за певними ознаками, адже це важливо для отримання обґрунтованих висновків після проведеного фінансового аналізу [27].

Дебіторську заборгованість доцільно класифікувати за певними ознаками, адже це важливо для отримання обґрунтованих висновків після проведеного фінансового аналізу. Залежно від терміну погашення дебіторську заборгованість у балансі поділяють на поточну і довгострокову. Поточна – коли надходження платежів очікується в термін до 12 місяців з моменту виникнення боргу та довгострокова – виконання зобов'язань займе більше року [70].

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості Планом рахунків передбачено рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Інструкцією № 291 до цього рахунку передбачено відповідні субрахунки. Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості застосовуються тільки перші три субрахунки, передбачені Інструкцією 291. У Балансі (форма № 1) на відповідну звітну дату сальдо цієї заборгованості відображається в рядку 1040. Облік короткострокової дебіторської заборгованості ведеться на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами» [58].

Думка експертів щодо поділу дебіторської заборгованості на довгострокову та короткострокову не є однозначною. З точки зору одних, цей поділ є важливим інструментом фінансового аналізу, з точки зору інших - умовно і не має великого значення.

Також дебіторська заборгованість повинна класифікуватися за фактичним терміном погашення за терміновим (не порушує своїх зобов'язань, оскільки не настав термін їх виконання), простроченим (боржник порушує свої зобов'язання) та відстроченим, що відображено у відповідному

аналітичному рахунки.

За ступенем забезпечення виділяється дебіторська заборгованість забезпечена і не забезпечена різними способами, передбаченими законодавством і договором (застава, поручительство, банківська гарантія і т. д.). Дана група важлива і з юридичної точки зору при стягненні заборгованості з дебіторів. Також класифікуємо дебіторську заборгованість за формою погашення: монетарна та немонетарна та за контрагентами (заборгованість вітчизняних дебіторів та заборгованість іноземних дебіторів). Викладені погляди і окремі прийоми класифікації дебіторської заборгованості можна представити у вигляді таблиці 1.2

Рисунок 1.1 – Фактори, що визначають розмір дебіторської заборгованості

Ця класифікація розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та дозволить глибше провести фінансовий аналіз підприємства [14].

Розмір дебіторської заборгованості визначається багатьма факторами, які поділяються на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів належать стан рахунків у країні, інфляція, вид продукції (товарів і послуг) до

внутрішніх - грошово-кредитна політика підприємства, види розрахунків тощо.

Таблиця 1.3 – Порівняльний аналіз дебіторської заборгованості згідно з П(С)БО та МСБО (МСФЗ)

Операція	Згідно П(С)БО	Згідно МСБО (МСФЗ)
Класифікація дебіторської заборгованості	Довгострокова; поточна, у т.ч: за товари, роботи, послуги	Непоточна (довгострокова); поточна дебіторська заборгованість також ділиться на два види: торговельна; інша
Визнання та оцінка	Поточний борг визначається одночасно з визнанням доходу від реалізації та оцінки пріоритетом. При відшкодуванні виплат за різницю у справедливій вартості та певну суму майбутнього платежу різниця визначається процентним доходом	Здійснюється аналогічно П(С)БО 10. Після первісного визнання дебіторська заборгованість, що є фінансовим інструментом, оцінюється за амортизованою собівартістю за допомогою методу ефективного процента
Відображення в балансі	Поточна дебіторська заборгованість, що є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості), включається до підсумку балансу за чистою вартістю реалізації, яка дорівнює первісній вартості за вирахуванням суми резерву сумнівних боргів (далі – РСБ). При цьому первісна вартість і сума РСБ показуються в балансі окремими рядками.	Торгова дебіторська заборгованість відображається у фін. звітування за чистою вартістю реалізації без зазначення первісної вартості та суми ЄСВ. Така оцінка не є обмеженням
Нарахування резерву сумнівних боргів	П(С)БО 10 класифікує дебіторську заборгованість як звичайну, сумнівну і безнадійну. Це П(С)БО містить порядок створення та обліку РСБ, а також приклади розрахунку РСБ.	У МСБО та МСФЗ відсутня така класифікація дебіторської заборгованості. Але класифікація, подібна до тієї, що наведена в П(С)БО 10, використовується на практиці. Критерії переведення заборгованості з одного класу до іншого підприємство визначає самостійно. У МСБО та МСФЗ немає алгоритму розрахунку РСБ, проте методи розрахунку, наведені в П(С)БО 10, застосовуються на практиці.

Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємств, і обмежити їх вплив досить складно. Внутрішні - залежать від того, наскільки

фінансові менеджери компанії мають навички управління дебіторською заборгованістю [68].

Реформування економіки України в напрямі орієнтації на європейську інтеграцію зумовило необхідність розроблення та приведення у відповідність з міжнародними вимогами методики й організації бухгалтерського обліку підприємств. В обліку дебіторської заборгованості за П(С)БО та МСФЗ є певні відмінності [4].

На відміну від національних стандартів бухгалтерського обліку МСБО та МСФЗ не передбачено окремого стандарту для обліку дебіторської заборгованості. Порівняльний аналіз ведення обліку згідно з П(С)БО та МСБО (МСФЗ) подано в таблиці 1.3.

Облік дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами має спільні і відмінні риси. За національними стандартами дебіторська заборгованість регулюється П(С)БО, а за міжнародними стандартами зазначаються загальні правила. Отже, для гармонізації обліку дебіторської заборгованості за П(С)БО та МСБО (МСФЗ) слід удосконалити національну облікову систему, враховуючи міжнародний досвід. Це підвищить повноту, суттєвість і достовірність облікової інформації для ефективного управління дебіторською заборгованістю [20].

1.2 Економічна сутність кредиторської заборгованості як складової зобов'язань підприємства

Розвиток ринкових відносин в Україні суттєво змінює економічне середовище підприємств. Головною особливістю цього середовища є конкуренція виробників, які здобули повну незалежність та відповідальність за результати фінансово-господарської діяльності. Це передбачає обов'язкове виконання зобов'язань підприємств перед бюджетом та іншими суб'єктами

господарювання [65]. Практика управління українськими підприємствами показує, що через несвоєчасні платежі та невиконання фінансових зобов'язань перед контрагентами вони накопичили великі суми боргу [62].

Розглянемо процес заборгованості на підприємстві. Перш за все, слід розуміти, що в зобов'язальних відносинах взаємодіють два суб'єкти - боржник і кредитор. Тому, пояснюючи характер зобов'язань, необхідно враховувати, що взаємодія між боржником та кредитором відбувається через систему розрахунків, а невиконання розрахунків призводить до виникнення зобов'язань [56].

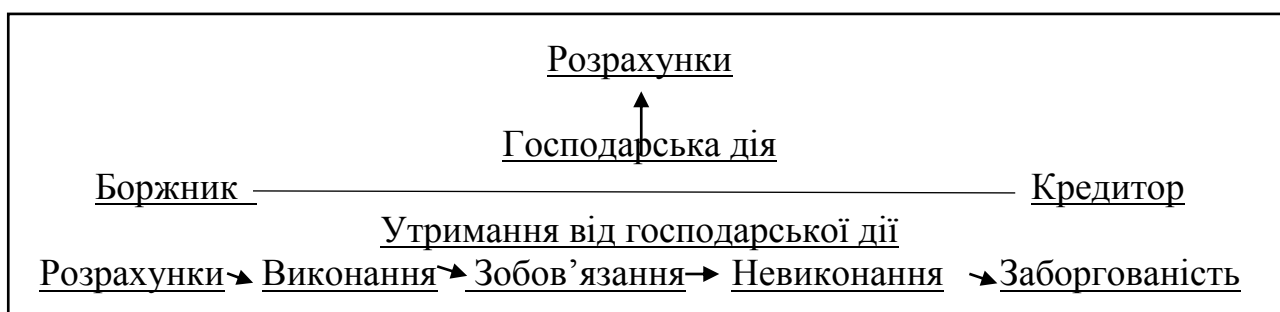

Рисунок 1.2 – Процес виникнення заборгованості

Однак для того, щоб зрозуміти природу зобов'язань як об'єкта бухгалтерського обліку та звітності, недостатньо просто розкрити природу їх виникнення, необхідно також врахувати властиві їм характеристики. З запропонованого нами визначення можна зробити висновок, що заборгованість підприємств має такі характеристики: системність, динамічність, оплата, своєчасність та доцільність [7].

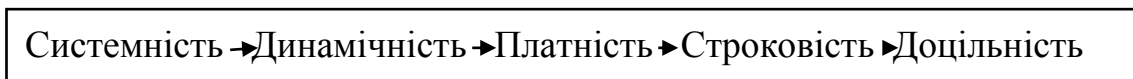

Рисунок 1.3 – Основні характеристики зобов'язань підприємств

Доцільно розкрити вищезазначені характеристики більш докладно. Систематичність впливає з трактування сутності зобов'язань як системи взаємовідносин між економічними суб'єктами. Як уже зазначалося, важливим економічним процесом є відображення боргу у формі

послідовного процесу.

Про динамічний характер зобов'язань свідчить той факт, що вони є не тільки фактом, зафіксованим в бухгалтерському обліку, але й охоплюють весь господарський процес від виникнення до погашення боргу компанією. Однак інформація про відповідальність є лише наслідком кожного етапу цього складного процесу.

Крім того, важливою характеристикою є платність зобов'язань, тобто здатність підприємств сплачувати за своїми боргами. Це необхідно враховувати при обґрунтуванні управлінських рішень щодо фінансової стійкості підприємства. Як відомо, кожне зобов'язання має визначений термін свого існування. Тому строковість є основною характеристикою не тільки з точки зору розуміння природи зобов'язань, але і з їх класифікації для потреб бухгалтерського обліку і фінансової звітності [63].

Не менш важливою є, на нашу думку, доцільність існування взаємовідносин між суб'єктами. Це дає змогу обґрунтувати факт виникнення такої заборгованості у підприємства.

На нашу думку, тлумачити зобов'язання треба виходячи саме з наведених вище характеристик, оскільки це дозволяє зрозуміти юридичну, економічну, а також облікову сутність зобов'язань. Невірне тлумачення природи зобов'язань в подальшому негативно позначиться на їх визнанні, оцінці та їхньому відображенні на рахунках бухгалтерського обліку і у фінансовій звітності.

Господарська діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з використанням коштів, що перебувають у безперервному циклі. У складі джерел засобів підприємства значну частку займають позикові кошти, а саме кредиторська заборгованість. Однак одним із найскладніших і суперечливих питань бухгалтерського обліку все ще залишається облік кредиторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми несплати.

У ринкових умовах відносини між підприємствами мають характер грошових розрахунків. Поселення між підприємствами та організаціями є

однією з необхідних складових розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл і перерозподіл суспільного продукту, його перехід від товарного до грошового і навпаки. Розрахунки базуються на економічних засадах обігу коштів у процесі виробництва і є публічним визнанням того, що підприємство-виробник товару виконало свої виробничі зобов'язання та цілі.

У процесі здійснення підприємницької діяльності суб'єкт господарювання взаємодіє з іншими підприємствами, організаціями, які поставляють матеріальні цінності, включаючи виробничі запаси, обладнання, інші активи, надають послуги, виконують роботи, необхідні для забезпечення звичайної діяльності підприємства. У результаті виникає поточна кредиторська заборгованість перед вітчизняними та іноземними постачальниками та замовниками [69].

Значна питома вага в складі джерел коштів підприємства належить позиковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості.

Кредиторська заборгованість має великий вплив на фінансові результати діяльності підприємства та на економічну діяльність загалом. Для підвищення фінансової ефективності всіх видів звичайної діяльності та забезпечення платоспроможності підприємств необхідно прискорити кругообіг оборотних коштів. Тому для ефективного використання позикових коштів підприємства необхідно навчитися правильно ними управляти.

В умовах світової економічної кризи раціональна організація розрахункових операцій надзвичайно важлива для забезпечення ефективності діяльності підприємств. Прискорення руху грошових коштів є одним із важливих способів поліпшення фінансового стану промислових суб'єктів. Ринкові умови вимагають використання факторів, що мають безпосередній вплив на ефективність управління.

Незважаючи на давню історію існування кредиторської заборгованості та стан її вивчення, в сучасній науковій літературі немає єдиної думки щодо трактування цього поняття.

Так, Власюк Г.В., визначає кредиторську заборгованість як грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені.

Крім того, статистичні дані свідчать про те, що ця заборгованість характеризується, у свою чергу, досить високим рівнем питомої ваги простроченої заборгованості.

Партин Г.О. та Загородній А.Г. наголошують, що кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк.

Отже, як бачимо, наведені трактування поняття «кредиторська заборгованість» підтверджують те, що існують певні розбіжності у визначенні даного поняття.

Вчені зазвичай розглядають кредиторську заборгованість як готівку, частину як частину власності або форму оплати товарів і послуг, але ніхто не підкреслює, що кредиторська заборгованість є частиною циклу капіталу. Адже елементи кругообігу капіталу є частиною безперервного потоку господарських операцій. Покупки ведуть до збільшення запасів та кредиторської заборгованості, виробництво – до збільшення готової продукції, реалізації – до збільшення дебіторської заборгованості та грошових коштів. Цей цикл транзакцій повторюється багато разів і в результаті зводиться до надходжень та платежів готівкою.

Особливе місце в кредиторській заборгованості займають численні розрахунки з постачальниками та замовниками. Окрім цього, наявність простроченої заборгованості може призвести до погіршення іміджу підприємства.

Кредиторська заборгованість дозволяє компанії тимчасово використовувати позикові кошти, але з іншого боку – зменшує

платоспроможність та ліквідність. Ефективне управління кредиторською заборгованістю дозволяє усунути негативні наслідки її існування. Для нормального функціонування всіх ланок економіки необхідно мати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, зокрема про кредиторську заборгованість. З огляду на те, що історія кредиторської заборгованості давня, у сучасній науковій літературі немає єдиної думки щодо тлумачення цього поняття. Так, Бутинець Ф.Ф. розглядає кредиторську заборгованість, як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві чи для перепродажу, що вказано в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Визначення поняття «кредиторська заборгованість»

Бланк І.А.	Це поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед господарськими партнерами з комерційних операцій; з розрахунків, нарахованих до оплати, тощо
Цал-Цалко Ю.С.	Кредиторська заборгованість – це залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання.
Ткаченко Н.М.	Це тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі
Дублей В.В	Це правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження та за яких одна сторона зобов'язується вчинити певну дію або утриматися від такої на користь іншого суб'єкта, а інший суб'єкт має право вимагати від боржника виконання його обов'язку
Іванілов О. С	Кредиторська заборгованість означає використання коштів, які не належать підприємству
Бутинець Ф.Ф.	Розглядає кредиторську заборгованість як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаються у процесі операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві чи для перепродажу
Томчук О.Ф	Кредиторська заборгованість є різновидом комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства

Деякі науковці, такі як Бригам Ю., Ізмайлова Н., Жуков Е., визначають кредиторську заборгованість як гроші, які тимчасово підпорядковуються підприємству, фірмі та підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у якої вони позичені і якій вони є не оплачується. Як юридична

категорія, кредиторська заборгованість - це особлива частина майна організації, яка є предметом обов'язкових правових відносин між організацією та її кредиторами.

Хоча одні дослідники визначають кредиторську заборгованість як готівку, інші як частину власності, а треті як форму оплати, кредиторська заборгованість є невід'ємною частиною періодичного циклу капіталу, що веде до постійних господарських операцій на підприємстві, тобто. господарські операції є причиною постійних платежів та надходження грошових коштів. Ось чому важливо розглядати кредиторську заборгованість як складову капіталу.

Тому, вважаємо, що кредиторська заборгованість – це складова кругообігу капіталу, котра виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент.

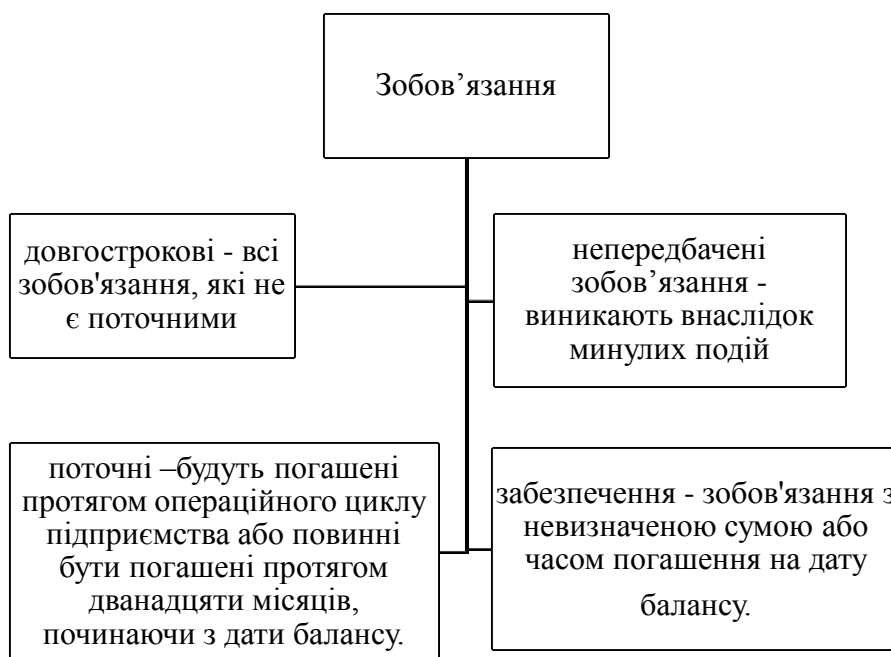

Рисунок 1.4 – Класифікація зобов'язань за П(С)БО 11

Визначено, що економічній сутності кредиторської заборгованості притаманні наступні ознаки:

- примусовий характер економічних відносин;

- риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- відрізняється швидкістю розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;
- може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів.

П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначає методологічні засади формування та обліку інформації про кредиторську заборгованість, а також вимоги щодо її розкриття у фінансовій звітності, загальну класифікацію зобов'язань, що є характерною для багатьох сільськогосподарських підприємств.

Структуру кредиторської заборгованості, тобто зобов'язань підприємства, можна детально розглянути на наступній схемі.

Найбільш розгалужену класифікацію зобов'язань за різними ознаками пропонує колектив Житомирської наукової бухгалтерської школи на чолі з Ф.Ф. Бутинцем, а саме:

- за складністю: прості, складні;
- за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові;
- за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені;
- залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні;
- за способом погашення: монетарні, немонетарні;
- за часом виникнення: теперішні, майбутні;
- за терміном погашення: довгострокові, короткострокові;
- за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні.

Такої ж думки дотримується І. В. Орлов зазначає, що класифікація зобов'язань в бухгалтерському обліку базується на бізнес-процесах, а тому зводиться до простого переліку, що регулює П (С) БО. Тому доцільно розглянути класифікацію бухгалтерських зобов'язань за різними ознаками. Автор наголошує, що П (С) БО 11 «Зобов'язання» не містить детального

опису класифікаційних ознак конкретних видів зобов'язань порівняно з ознаками, передбаченими Цивільним та Господарським кодексами. Ця характеристика класифікаційних ознак дозволить чітко прокоментувати загальні положення бухгалтерського обліку зобов'язань.

Звичайно, бухгалтерський облік відображає не всі економічні зобов'язання, а лише ті, що виникають внаслідок виконання контрактів, укладених підприємством, або вжитих дій. Тому з точки зору трансформації МСФЗ для цілей бухгалтерського обліку буде достатньо поділу зобов'язань на поточні (короткострокові) та довгострокові. Ця класифікація полегшить і, в свою чергу, оновить роботу бухгалтерії.

Також, виходячи з практичної необхідності, для потреб керівництва (акціонерів, керівництва) було б доцільно виділити із загальної класифікації суму простроченої кредиторської заборгованості, яка утворюється в результаті порушення замовниками процедури та строків оплати розрахункових документів [50].

Розрахунки з постачальниками та замовниками проводяться в готівковій, безготівковій формі або зарахуванням взаємних вимог на підставі первинних документів (накладних, товарно-транспортних накладних, актів приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг), податкових накладних, виписок банку).

Постачальники - це юридичні та фізичні особи, які здійснили для підприємства поставку виробничих запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів, необоротних активів чи інших цінностей. За поставку виникли зобов'язання, які підлягають оплаті.

Замовники - це юридичні та фізичні особи, які виконали для підприємства будівельні, ремонтні чи інші роботи.

Отже, як бачимо, П(С)БО 11 пропонує загальну класифікацію, яка є універсальною для будь якого підприємства. Колектив авторів, Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна, погоджуються з даною класифікацією, але зазначають що для правильної організації

бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються. Так, у момент підписання договору на одержання кредиту між підприємством і банком виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню в майбутньому.

В бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання знаходить своє відображення лише тоді, коли на його поточний рахунок банк зарахує грошові кошти.

Ефективна політика управління кредиторською заборгованістю дозволяє розширити ринки збуту товарів, залучити нових продавців продукції. Для нормального функціонування підприємства необхідно забезпечити необхідну кількість оборотних коштів. Нестача оборотних коштів вимагає додаткового фінансування, відповідно, і додаткових витрат на його забезпечення. Зміна суми оборотних коштів обумовлена зміною таких складових: суми запасів, кредиторської заборгованості [23].

Отже, кредиторська заборгованість – це заборгованість установи іншим фізичним та юридичним особам. Така заборгованість може бути:

- за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги;
- за всіма видами платежів до бюджету, зокрема податками із працівників;
- з оплати праці, включаючи депоновану зарплату;
- за внутрішньовідомчими розрахунками;
- інша заборгованість за поточними зобов'язаннями.

Управління кожним із компонентів вимагає формування ефективної політики. Підприємства віддають перевагу передоплаті або оплаті при доставці, оскільки в цьому випадку немає ризику повернення коштів за продану продукцію.

Водночас посилення конкуренції за канали розподілу продукції між виробниками, що працюють в одному сегменті ринку, диктує його вимоги. Відвантаження продукції з відстрочкою оплати стає однією з головних умов

підписання контрактів на продаж продукції.

Бухгалтер на підприємстві може виявити наявність кредиторської заборгованості, порівнюючи дані бухгалтерського обліку про надані послуги, виконану роботу чи отримані товари з відповідними платежами за них. На жаль, у фінансово-господарській діяльності підприємств трапляється, що кредиторська заборгованість стає простроченою.

Прострочена кредиторська заборгованість виникає на 30-й день після закінчення строку обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами або якщо дата платежу не визначена – після отримання підтвердних документів за отримані товари, виконані роботи, надані послуги.

Прострочена кредиторська заборгованість, як і дебіторська заборгованість, має загальний строк позовної давності, який згідно зі ст. 257 ЦКУ становить 3 роки. Протягом усього цього строку підприємство зобов'язане вживати заходи щодо погашення заборгованості. Якщо строк позовної давності минув, кредиторська заборгованість списується.

Для визначення кредиторської заборгованості, строк позовної давності якої минув, підприємство проводить інвентаризацію розрахунків. Розпорядчим документом (наказом) керівник підприємства призначає комісію. Склад комісії визначається відповідно до законодавства.

Досягнення та належне підтримання стабільного фінансового стану підприємства є запорукою його подальшого економічного та фінансового зростання. Адже у разі недостатньої платоспроможності компанія буде змушена ставити головною метою діяльності не власну капіталізацію та підвищення добробуту своїх власників, а позицію утримання на конкурентному ринку.

Найкраща практика показує, що одним із показників стабільного фінансового стану з точки зору конкурентоспроможності є позитивна кредиторська заборгованість та правильно організована робота з управління нею [34].

Теоретичні принципи, що лежать в основі визнання, оцінки та

розкриття інформації про кредиторську заборгованість, ще недостатньо розроблені і вже давно розглядаються як «зворотна сторона» активів.

Ми вважаємо, що зобов'язання визнається кредиторською, якщо воно відповідає наступним вимогам: визначення кредиторської заборгованості; вимірний; є актуальним і надійним.

1.3 Нормативно - законодавче регулювання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості при розрахунках з постачальниками та замовниками

Дуже важливим питанням при розкритті теми обліку дебіторської та кредиторської заборгованості є визначення нормативно-правової бази, що регулює порядок та точність бухгалтерського обліку. Знання та розуміння регуляторних джерел дозволяє компанії приймати правильні та юридично обґрунтовані рішення щодо дебіторської та кредиторської заборгованості.

Правові основи організації документального оформлення розрахунків з покупцями та замовниками досить чітко регламентовані законами України, постановами Кабінету Міністрів, наказами міністерств, відомств, державної податкової адміністрації, Національного банку України. Так як дебіторська заборгованість є частиною активів підприємства і впливає на визначення реального фінансового стану підприємства, управління нею, як частина оборотних та необоротних активів, є одним із найважливіших та найскладніших елементів [67].

Система нормативного обліку представлена п'ятьма рівнями, кожен з яких охоплює ряд документів. Облік платежів постачальникам і замовникам є найважливішою частиною бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина грошового потоку підприємств.

Правова основа обліку розрахунків з постачальниками та замовниками

регулюється П(С)БО 11 «Зобов'язання» та П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», а технологія обробки бухгалтерської інформації залежить від обраної форми обліку на підприємстві.

Розрахунки підприємства з постачальниками та замовниками регулюються наступними нормативними актами:

- Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
- Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій;
- Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми цього Положення (стандарту) слід застосовувати до фінансової звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі - підприємства) усіх форм власності (крім бюджетних установ) і консолідованої фінансової звітності.;
- Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання».
- Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість».

Таблиця 1.5 – Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку

Перший рівень	Закони України, тобто нормативно – правові акти вищої юридичної сили
Другий рівень	Постанови Кабміну України, Укази Президента, тобто акти вищого органу в системі органів виконавчої влади
Третій рівень	П(С)БО, інші нормативно – правові документи з бухгалтерського обліку і фінансової звітності, які затверджуються мінфіном України
Четвертий рівень	Нормативно – правові акти (інструкції, положення, вказівки) та методичні рекомендації Мінфіна та інших органів, що розробляються і затверджують на основі П(С)БО з урахуванням особливостей і потреб підприємства

П'ятий рівень	Накази про організацію бухгалтерського обліку та застосування конкретних облікових політик, прийняті керівником підприємства
---------------	--

Законодавчі основи регулювання бухгалтерського обліку визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р., Який визначає правові принципи регулювання організації, бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності та застосовується до всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правові форми та форми власності, а також представництва іноземних економічних суб'єктів, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність відповідно до чинного законодавства та наведені в таблиці 1.5

Відповідно до П(С) БО 11 «Зобов'язання» для визнання зобов'язань повинні бути дотримані дві умови:

- оцінка їх може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

Нормативні документи першого рівня регулювання є досить важливими, оскільки їм надається пріоритет у вирішенні проблемних питань, вони домінують над іншими нормативними актами. При регулюванні відносин, що складаються в процесі взаємодії компанії та її споживачів, основна роль відводиться Цивільному кодексу України № 435, який містить спеціальну главу про загальні положення про надання послуг, яка закріплює положення такі контракти.

Досить складним питанням обліку розрахунків з покупцями та замовниками є питання безнадійної заборгованості, яка може виникнути внаслідок погіршення фінансового стану боржника, і є досить актуальною в сучасних умовах. Це питання віднесено до пунктів. «Г» с. 138.10.6 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, що містить визначення безнадійної дебіторської заборгованості, визначає особливості покриття цього виду боргу банками та небанківськими фінансовими установами. Також питання регулювання відносин між покупцями та

замовниками висвітлено в Законі України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ. Цей законодавчий акт регулює відносини між споживачами товарів, робіт, послуг та виробниками, виконавцями, продавцями в різних формах власності, встановлює права споживачів та визначає механізм здійснення державним захистом їх прав.

Основою всіх видів операцій є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-ХІV, який визначає правові принципи регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. Цей закон також визначає термін «зобов'язання». Відповідно до цього закону суб'єкт господарювання самостійно визначає облікову політику, яка відображає основні принципи обліку відповідних об'єктів.

Акти другого рівня регулювання регулюють питання на методологічному рівні. Основною основою обліку дебіторської заборгованості є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» від 08.10.1999р. За його словами, боржники - юридичні та фізичні особи, які в результаті минулих подій заборгували компанії певні суми грошових коштів, їх еквівалентів чи інших активів. Визнання дебіторської заборгованості також регулюється П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»: «безумовні вимоги та зобов'язання визнаються фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями, якщо за умовами контракту суб'єкт господарювання має право отримати грошові кошти або бере на себе зобов'язання сплатити гроші». Тобто згідно з П (С) БО 10 дебіторська заборгованість визначається активом для майбутніх економічних вигод, а П(С)БО 13 визначається шляхом надання лише грошових коштів.

Можна також зазначити, що відповідно до П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» сума збитків від зменшення корисності фінансового активу визначається як різниця між його балансом та поточною вартістю очікуваних грошових потоків, дисконтованих за поточною ринковою процентною ставкою на фінансовий актив. згадувана цією родиною. нерухомі витрати

звітнього періоду. При цьому згідно даного Стандарту методи формування резерву сумнівних боргів не передбачені. Питання дебіторської заборгованості висвітлено в 1, 15, 16 стандартах. У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. представлено засади відображення інформації про дохід від реалізації в звіті про фінансовий результат, про дебіторську заборгованість на початок та кінець періоду в балансі у складі активів. П(С)БО 15 «Дохід» від 29.11.99 р. висвітлює умови визнання доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг; доходу від надання послуг. Вказано, що дохід від реалізації продукції не коригується на величину пов'язаної з ним сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Сума такої заборгованості визнається витратами підприємства.

Методичні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства зазначено в П(С)БО 16 «Витрати» від 31.12.99 р. Цей стандарт визначає, що інші операційні витрати включають суму безнадійної заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів, витрати на відрядження. Також на методологічному рівні вітчизняні підприємства керуються Планом рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій та Інструкцією про його застосування від 30.11.1999 р., яка встановлює призначення та порядок ведення бухгалтерського обліку. Згідно до Інструкції облік розрахунків з дебіторами здійснюють на таких рахунках: 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 38 «Резерв сумнівних боргів, 34 «Короткострокові векселі одержані». Кожне підприємство, враховуючи свої організаційно-технологічні особливості діяльності, відкриває до них аналітичні рахунки і фіксує в робочому плані рахунків. Наказ «Про облікову політику підприємства» набуває досить важливого значення при обліку розрахунків з покупцями та замовниками, оскільки охоплює всі елементи їх бухгалтерського обліку, характерні для підприємства, тобто в обліковій політиці вказується, яка з альтернатив

запропонований П(С)БО був обраний і повинен застосовуватися на практиці. Доцільно відобразити в наказі про облікову політику суб'єкта господарювання спосіб визнання безнадійної дебіторської заборгованості.

ВП(С)БО 11 «Зобов'язання» відсутнє визначення критеріїв визнання того чи іншого виду зобов'язань. Зобов'язання виникають на балансі підприємства та відображаються у фінансовій звітності в наступних випадках:

- при визнанні активу, який було куплено в борг;
- при створенні забезпечення за рахунок витрат (резерв на оплату відпусток та інші забезпечення) звітного періоду, за рахунок яких відбувалося збільшення витрат за збільшення зобов'язань;
- при зменшенні забезпечення та збільшенні зобов'язання.
- Частина довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню в термін до 12-ти місяців з дати балансу, відображається у складі поточної заборгованості.
- Наказом Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку;
- Наказом Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку та інші.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачає, що зобов'язання - це борг підприємства, що виник внаслідок минулих подій, погашення якого в майбутньому передбачає зменшення ресурсів підприємства, що втілюють економічні вигоди. Таким чином, державою передбачене законодавче регулювання розрахунків з постачальниками і замовниками. Затверджено порядок відображення розрахунків в бухгалтерському обліку за відповідним рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», який має відповідні субрахунки. Записи господарської операції відповідно до законодавства вносяться до відповідних бухгалтерських реєстрів. Відносини, в яких компанія вступає у постачальника і зобов'язана заплатити певну суму грошей

за отримані послуги, товари, регулюються Господарським кодексом.

Таблиця 1.6 – Нормативно-правове забезпечення обліку поточних зобов'язань

Назва	Основні положення, що мають вплив на процес обліку
П(С)БО 11 «Зобов'язання»	Зобов'язання визнається, якщо його оцінку можна достовірно оцінити, і існує ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з цим предметом, надходять до Групи. Якщо раніше визнане зобов'язання не повертається на дату балансу, його сума включається до доходу звітного періоду. Поточні зобов'язання визнаються в балансі на момент погашення.
МСБО 1 «Подання фінансових звітів»	Суб'єкт господарювання класифікує зобов'язання як поточне, якщо: а) він сподівається погасити це зобов'язання в ході свого нормального операційного циклу; б) він утримує це зобов'язання в основному з метою продажу; в) зобов'язання підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців після звітного періоду; г) він не має безумовного права відстрочити погашення зобов'язання протягом як мінімум дванадцяти місяців після звітного періоду. Умови зобов'язання, які за вибором контрагента можуть призвести до його погашення через випуск інструментів власного капіталу, не впливають на класифікацію. Суб'єкт господарювання повинен класифікувати всі інші зобов'язання як довгострокові.
МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	Зобов'язання - це існуючі зобов'язання суб'єкта господарювання, які виникають внаслідок минулих подій, і повернення яких, як очікується, призведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, що втілюють економічні вигоди. Торгова кредиторська заборгованість - це зобов'язання щодо оплати товарів або послуг, які були отримані або надані, виставлені рахунки або офіційно узгоджені з постачальником. Нарахування - це зобов'язання сплатити за товари або послуги, які були отримані або надані, але не оплачені, не виставлені рахунки або не були офіційно узгоджені з постачальником, разом із сумами, що підлягають сплаті працівникам (наприклад, суми, пов'язані з нарахована відпустка).

Таким чином, проаналізований перелік норм бухгалтерського та аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками не обмежується наведеними документами. Вміння орієнтуватися між різними нормативними актами, які іноді суперечать один одному, допомагає організувати бухгалтерський облік на належному рівні, а також своєчасний

аналіз дебіторської заборгованості. Такі дії сприяють підвищенню ефективності управлінських рішень на підприємстві [18].

В таблиці 1.6 наведено нормативно – правове забезпечення обліку поточних зобов'язань, що мають вплив на процес обліку.

Крім того, для вдосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками необхідно вжити таких заходів: внести зміни до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», які чітко розмежовували б поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. .

Наразі їх облік ведеться на різних бухгалтерських рахунках, що не зазначено у вищезазначеному стандарті. Однак слід зазначити, що поточна дебіторська заборгованість – це оборотні активи, а довгострокова – необоротна, і вони обліковуються на різних рахунках.

В Україні проблема кредиторської заборгованості була однією з найгостріших у першій половині 90-х рр. ХХ ст. Способи, якими її намагалися вирішувати в 1992-1993 рр. (через надання державою господарюючим суб'єктам кредитів, субсидій, допомог, джерелом яких була додаткова емісія грошей), не мали і не могли мати бажаних наслідків, оскільки коріння проблеми у виробництві, насамперед невідповідності його структури структурі суспільних потреб (високому ступені залежності від імпорту сировини, комплектуючих, енергоносіїв тощо, високій фондо- і матеріаломісткості продукції за низької її якості та відносно високої ціни тощо), а навпаки, погіршили загальну макроекономічну ситуацію, спричинивши бурхливий розвиток інфляційних процесів.

Інфляція руйнувала виробництво, фінансово-грошову систему. Криза в державі набула глибокої стагфляції. За таких умов уряд спрямовував значні зусилля на стримування галопуючої інфляції. Вжиті ним упродовж 1994-1995 рр. заходи дали змогу суттєво знизити її рівень (з 850% у 1994 до 180% у 1995 на рік). Проте жорстка монетарна політика, за допомогою якої уряд боровся з інфляцією, посилила кризу неплатежів. Тільки за перші сім місяців 1995 прострочена кредиторська заборгованість підприємств і організацій в

Україні збільшилася.

У наступні роки кредиторська заборгованість ще більше поглибилася і в 1998 становила 107,7 млрд. грн., що майже вдвічі перевищувало обсяги ВВП. Тотальні неплатежі за зобов'язаннями стали одним із найголовніших факторів, що блокували поживлення господарського життя в країні. І це не випадково. Монетарна політика, по суті, є політикою стримування доходів, тому підвищення платоспроможності господарських суб'єктів неможливе, отже, неможливо перебороти спад виробництва, вивести економіку з кризи. Досвід країн Західної Європи, уряди яких у 70-80-ті використовували концепцію монетаризму як керівництво до дії в боротьбі зі стагфляцією у цих країнах, засвідчує, що монетарна політика ефективна щодо приборкання інфляції, але супроводжується подальшим згортанням виробництва, зростанням безробіття, загостренням соціальної напруженості.

Логіка й реальна практика, в т.ч. самої України, засвідчують, що розв'язати проблему неплатежів можна тільки в контексті загального оздоровлення економіки на базі піднесення виробництва через пряме (не опосередковане штучним "накачуванням" в економіку номінального попиту) стимулювання його розвитку. Для цього потрібна цілісна програма, в якій, крім заходів щодо стримування інфляційних процесів, передбачаються і ретельно виважені, узгоджені між собою, конкретизовані напрями політики держави в галузі інвестицій, амортизації, цін, податків, підготовки кадрів, оплати праці, зовнішньоекономічних відносин тощо, спрямовані на структурну перебудову економіки, підвищення її ефективності, розвиток конкурентного середовища, чутливості виробництва до суспільних потреб, на зростання на цій основі реальних доходів господарюючих суб'єктів, усього населення країни.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО – МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ТОВ «ІБП «ФОРТ»

2.1 Організаційно – економічна характеристика підприємства

Кваліфікаційна робота виконана на прикладі підприємства ТОВ «ІБП «Форт».

Інженерно-будівельне підприємство «Форт» займається проектуванням, будівництвом і реконструкцією житлових і громадських будівель, гідротехнічних споруд і промислових об'єктів власними силами і як ген. підрядна організація.

З 1992 року ТОВ «ІБП «Форт» був офіційно зареєстрований як окреме підприємство. ТОВ «ІБП «Форт» відповідально здійснює проектування і будівництво приватних будинків і котеджів під ключ, надаючи повний спектр послуг по обробці та дизайну приміщень, доставці будматеріалів, підписання дозволів на будівництво.

Це промислові будівлі і споруди, в тому числі гідротехнічні. Це і цивільні об'єкти - такі, як багатоповерхові багатоквартирні будинки, котеджі підвищеної комфортності; супермаркети і магазини; адміністративні будівлі і банки; спортивні та культурно-розважальні центри; лікарні і госпіталі; кафе і ресторани; автоцентри і АЗС; парки, спортивні та дитячі майданчики і багато іншого.

Особливою гордістю їх колективу є будівництво величного Свято-Покровського Кафедрального Собору висотою понад 55 м.

Основними управлінськими функціями є:

- управління процесами, що відбуваються всередині організації;
- управління процесами__взаємодії організації із зовнішнім

середовищем;

- безпосереднє управління організацією.

Аналіз фінансово-економічного стану базується на даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку, на розрахунку й зіставленні значної кількості показників і коефіцієнтів.

Фінансово-економічний аналіз дає змогу реалізувати такі завдання:

- оцінити результати й ефективність діяльності підприємства, його поточний фінансовий стан, скласти прогноз розвитку фінансово-економічних показників на найближчу перспективу;
- оцінити динаміку фінансових показників за певний період часу і фактори, що викликали відповідні зміни;
- оцінити наявні фінансові обмеження на шляху реалізації організаційних перетворень.

Таблиця 2.1 – Показники ТОВ «ІБП «Форт»

№ з/п	Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2018 р. до 2019 р.	
					+/-	%
1.	Статутний капітал, тис. грн.	450	450	450	0	0,0
2.	Власний капітал, тис. грн.	29211	39164	39697	10486	35,8
3.	Основні засоби тис. грн.:	17953	19497	22818	4865	27,1
	- залишкова вартість	26806	30739	36960	10154	37,9
	- первісна вартість	8853	11242	14142	5289	59,7
4.	- знос					
	Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	21	25	16	-9	0,64

За допомогою даних, наведених у таблиці 2.1, можемо зробити висновок, що статутний капітал ТОВ «ІБП «Форт» у 2018 році в порівнянні з 2017 роком залишився незмінним. Розмір власного капіталу підприємства у 2019 році в порівнянні з попередніми роками збільшився на 10486 тис. грн.,

або на 35,8%.

Аналізуючи стан основних засобів підприємства бачимо, що їх обсяги також зростають.

Таким чином, у 2019 році в порівнянні з 2018 роком залишкова вартість основних засобів ТОВ «ІБП «Форт»» збільшилась на 27,1%, первинна вартість зросла на 37,9%, а знос збільшився на 59,7%.

Аналіз показників фінансово-економічних результатів діяльності ТОВ «ІБП «Форт»» проведемо за допомогою даних наведених у таблиці 2.2

Таблиця 2.2 – Показники фінансово-економічних результатів діяльності ТОВ «ІБП «Форт»» (тис. грн.)

№ з/п	Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2017 р. до 2019 р.	
					+/-	%
1.	Чистий дохід від реалізації послуг	370657	388892	434623	63966	17,2
2.	Собівартість реалізованих послуг (товарів, робіт)	314016	320195	354749	40733	12,9
3.	Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	10057	13726	16036	5979	59,4
4.	Податок на прибуток від звичайної діяльності	2712	2773	2887	175	6,4
5.	Фінансові результати від звичайної діяльності	7345	10953	13149	5804	79,0
6.	Чистий прибуток	7345	10953	13149	5804	79,0
7.	Витрати на операційну діяльність разом	41688	51886	61021	19333	46,3
8.	Витрати на оплату праці	13980	18851	22070	8090	57,8
9.	Матеріальні. затрати	5438	5926	7774	2336	42,9

Аналізуючи стан основних засобів підприємства бачимо, що їх обсяги також зростають.

Таким чином, у 2019 році в порівнянні з 2018 роком залишкова вартість

основних засобів ТОВ «ІБП «Форт» збільшилась на 27,1%, первинна вартість зросла на 37,9%, а знос збільшився на 59,7%.

За допомогою даних таблиці 2.2 можемо проаналізувати основні економічні показники діяльності підприємства. Дохід від реалізації послуг з 2017 року по 2019 рік збільшився на 63966 тис. грн., це свідчить про те що підприємство ефективно реалізує свої послуги. Чистий дохід від реалізації робіт у 2019 році також збільшився в порівнянні з 2017 роком на 17,2%, а це в свою чергу означає, що підприємство є прибутковим і з кожним роком чистий дохід має тенденцію до збільшення.

Собівартість реалізованих послуг ТОВ «ІБП «Форт» також збільшилась на 40733 тис. грн. в порівнянні з 2017 роком, або на 12,9%, що зумовлені і зростанням обсягів діяльності підприємства, і витрат, що впливають на формування цього показника.

Чистий прибуток у 2019 році в порівнянні з 2017 роком зріс на 5804 тис. грн., або на 79,0% і становив 13139 тис. грн. Це є досить хорошим показником, що характеризує результати діяльності даного підприємства.

Структуру кредиторської заборгованості ТОВ «ІБП «ФОРТ» наведено в таблиці 2.3

Таблиця 2.3 - Структура кредиторської заборгованості ТОВ «ІБП «Форт» за 2015–2019 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019
Короткострокові кредити банків	0,0	0,0	0,0	4,4	0,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	99,3	99,2	99,8	95,1	99,5
Інші поточні зобов'язання	0,7	0,8	0,2	0,5	0,5
Всього	100	100	100	100	100

Дані таблиці 2.3 свідчать про те, що склад та структура кредиторської заборгованості за останні 5 років на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» не мають яскраво виражених тенденцій до змін. В 2018 році підприємство ТОВ «ІБП «Форт» користувалося короткостроковим кредитом банку на суму 500

тис. грн або 4,4 % поточних зобов'язань. Розрахунки за ним здійснені вчасно, тому в звітності 2019 року цей показник відсутній. Це позитивно характеризує платіжну дисципліну підприємства.

Аналіз структури дебіторської заборгованості ТОВ «Форт» за 2017-2019 роки наведено у табл. 2.4

Таблиця 2.4 - Аналіз структури дебіторської заборгованості ТОВ «ІБП «Форт»

Показник	Питома вага у розрізі заборгованості, %			Питома вага у активах, %			Зміна структури, пункти	
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2019 р.
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	0,52	0,97	0,2	0,2	0,4	0,04	0,5	-0,8
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
за виданими авансами	35,0	12,9	5,8	13,2	5,3	1,3	-22,1	-7,1
з бюджетом	4,8	3,5	4,5	1,8	1,5	1,1	-1,3	1
у т.ч. з податку на прибуток	0	0,82	1,7	0	0,3	0,4	0,8	0,9
із внутрішніх розрахунків	55,1	78,9	85,2	20,7	32,6	18,9	23,8	6,3
Інша поточна дебіторська заборгованість	4,5	2,9	2,5	1,7	1,2	0,57	-1,7	-0,3
Усього дебіторська заборгованість	100	100	100	37,6	41,3	22,2	-	-

Відповідно до табл. 2.4, аналіз структури дебіторської заборгованості ТОВ «ІБП «Форт» за 2017-2019 роки показав, що значних змін не відбулося. В структурі дебіторської заборгованості переважає дебіторська заборгованість із «внутрішніх розрахунків» і в 2019 році становить 85%, тоді як наприклад інша поточна заборгованість 2,5%.

Підприємство ТОВ «ІБП «Форт» є юридичною особою, має самостійний баланс, круглу печатку, поточний рахунок в національній валюті в банку ПАТ «ВТБ БАНК». Згідно Наказу «Про облікову політику

підприємства» ТОВ «Форт» використовує План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкцію щодо його використання. На підприємстві ТОВ «Форт» використовується автоматизована форма ведення бухгалтерського обліку. Товариство у своїй діяльності керується чинним законодавством України, а також внутрішніми правилами, регламентами та іншими локальними актами Товариства.

ТОВ «ІБП «Форт» діє на основі статуту - основний правовий документ, що регулює та визначає вид діяльності підприємства, його статус, регулює зовнішньоекономічну та соціальну діяльність, правила обліку і звітності перед державними органами.

Свідоцтво платника податку - 13625993.

На сьогоднішній день будівельна компанія ТОВ «ІБП «Форт» є універсальним колективом, яке здатне реалізувати «під ключ» об'єкти промислово-цивільного будівництва та об'єкти і будівлі будь-якого функціонального призначення.

Неухильне дотримання принципів точного виконання договірних зобов'язань відділів проектування і будівництва, відповідальності за кінцевий результат і взаємної довіри по відношенню до Замовників, Партнерам і Підрядчикам - дозволяють успішно здійснювати будь-які будівельні проекти.

Інженерно-будівельне підприємство «Форт» удостоєно багатьох нагород і відзнак приватних, державних і іноземних компаній за якісну роботу і досягнення в галузі будівництва.

2.2 Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з постачальниками

Зазвичай на всіх підприємствах, що здійснюють господарську діяльність, дотримуються вимог чинного законодавства щодо організації

обліку розрахунків з постачальниками. Як правило, організація синтетичного обліку відповідає вимогам нормативних документів. Але що стосується організації та методики аналітичного обліку розрахунків з постачальниками, то можна стверджувати, що на підприємствах практично відсутні такі важливі елементи облікового процесу, як обґрунтовані облікові номенклатури первинного та поточного обліку розрахунків з постачальниками, журнал аналітичного обліку, робочий план рахунків тощо.

Наслідком цього є застосування спрощеної та неефективної системи контролю розрахунків з постачальниками, цілковита відсутність оперативного та перспективного аналізу їх доцільності, ризикованості та ефективності [8].

Фінансова незалежність та участь вітчизняних економічних суб'єктів у міжнародних економічних відносинах вимагають постійного забезпечення виробничого циклу оборотними коштами. Розвиток принципово нового підходу до проблем платіжно-розрахункових відносин між учасниками ринку зумовлює необхідність дослідження похідної від уповільнення цих відносин - дебіторської заборгованості.

Постачальники - підприємства, які постачають, постачають, виробляють запаси, малоцінну та швидкозношувану продукцію, товари. Облік розрахунків з постачальниками ведеться у ТОВ «ІБП «Форт» на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Рахунок пасивний. За позикою - заборгованість за товари та матеріали, отримані від постачальників та споживачів, роботи, послуги. Дебет - погашення або списання боргу.

У зазначеному рахунку відображаються розрахунки з підприємствами, організаціями та приватними особами за отримані товарно-матеріальні цінності, прийняті (виконані) роботи та надані послуги, включаючи надання електроенергії, газу, пари, води тощо, а також послуги з доставки або переробки цінностей, розрахункові документи, які не надійшли, тобто були нефактурні поставки.

Тому правильно організований синтетичний облік розрахунків з постачальниками, який ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», з точки зору відповідних субрахунків та аналітичний - для кожного постачальника сприяє дотриманню ТОВ «ІБП «Форт» фінансово-розрахункової дисципліни. Операції за отримання довгострокових та поточних позик відображаються в Журналі 2 «Облік довгострокових та поточних позик». У Журналі відображаються обороти за кредитом рахунків 50 «Довгострокові позики» та 60 «Поточні позики» в розрізі кореспондуючих рахунків. Записи в Журнал здійснюються на підставі виписок банку і доданих до них документів.

У третьому розділі цього журналу наводяться аналітичні дані щодо рахунків 50 та 60 з точки зору позикодавців та умов погашення позики. Окремо показано переведення відстрочених короткострокових позик на довгострокові, погашення заборгованості за ними та переведення частини довгострокових зобов'язань у поточний борг за довгостроковими зобов'язаннями. У цьому ж розділі наводяться дані про нараховані відсотки окремо за довгостроковими та короткостроковими позиками як за поточний місяць, так і за період з початку року.

Нарахування відсотків потрібно робити за періоди у яких складається баланс підприємства, але не рідше одного разу на квартал. Інформація про довгострокові кредити банків відображається у фінансовій звітності таким чином.

Аналітичний облік розрахунків з постачальниками ведеться за кожною юридичною чи фізичною особою, що є постачальником. Аналітичні рахунки об'єднуються в субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

На субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» ведеться облік розрахунків за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги з вітчизняними постачальниками та

замовниками.

На субрахунку 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» ведеться облік розрахунків з іноземними постачальниками та замовниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги.

Аналітичний облік ведеться окремо за кожним постачальником та замовником в розрізі кожного документа (рахунку) на сплату.

На підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» бухгалтерські проводки формуються за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»:

Згідно з договором поставки, підприємство ТОВ «ІБП «Форт» отримало від постачальника ТОВ «Ліга Рост» щєбінь у кількості 500т вартістю 73,90 грн/т.(сума не включає ПДВ). Сума всього: 36953,60 грн (без ПДВ).

- надходження матеріалів від постачальника на суму 36953,60 грн:
Дебет 20 «Виробничі запаси»
Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
- відображення суми ПДВ, зазначеної в платіжних документах, сума 9238,40 грн:
Дебет 644 «Податковий кредит»
Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
- згідно з платіжним дорученням вихідним, підприємство ТОВ «ІБП «Форт» здійснило оплату за товари з поточного рахунка в сумі 46192,00 грн:
Дебет 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
Кредит 311 «Поточні рахунки в національній валюті»

Побудова аналітичного обліку розрахунків з постачальниками має забезпечити можливість отримання необхідних даних по: акцептованих та інших розрахувальних документів, термін оплати яких не настав; неоплачений в строк розрахункових документах, постачальниках за невідфактурованими поставками; виданих векселях, термін оплати яких не

настав; прострочених векселях ;отриманих комерційних кредитах.

Аналітичний облік на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» ведеться за окремими постачальниками, в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та строками їх погашення. На кожного контрагента заводиться картка аналітичного обліку рахунків з постачальниками [13].

Картка аналітичного обліку містить інформацію про постачальника, а саме: найменування підрядника (фізичної або юридичної особи), юридичну адресу, інформацію про реєстрацію в податковій інспекції, дані обслуговуючого банку та номер рахунку, а також основу зобов'язань (контракт), строкові зобов'язання за договором, сума зобов'язання.

Аналітичний облік розрахунків з постачальниками на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» організований досить зручно, оскільки ведення цього обліку здійснюється за допомогою комп'ютерної програми 1С «Підприємство. Бухгалтерія для України 8.2» та по кожному постачальнику забезпечує отримання у міру потреби в будь-який момент достовірної інформації про кожного постачальника, про суму заборгованості йому, про терміни розрахунків і так далі [10].

В обов'язки бухгалтера входить поточний контроль за строками погашення зобов'язань у відповідності до договору.

На підприємство ТОВ «ІБП «Форт» надійшли матеріали від постачальника ТОВ «Ліга Рост» на суму 46192,00 грн (в т.ч. ПДВ 9238,40 грн).

Аналітичний облік:

- надійшли матеріали від постачальника ТОВ «Ліга Рост»:
Дебет 20 «Виробничі запаси»
Кредит 631.1 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
- відображено суму кредиту ПДВ 9238,40 грн.:
Дебет 644 «Податковий кредит»
Кредит 631.1 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»

На підприємство ТОВ «ІБП «Форт» надійшли матеріали від

постачальника ТОВ «Малінс» на суму 16170,00 грн (в т.ч. ПДВ 3234,00 грн)

Аналітичний облік:

- надійшли матеріали від постачальника ТОВ «Малінс»:
Дебет 20 «Виробничі запаси»
Кредит 631.2 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
- відображено суму кредиту ПДВ 3234,00 грн.:
Дебет 644 «Податковий кредит»
Кредит 631.2 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»

На підприємство ТОВ «ІБП «Форт» надійшли матеріали від постачальника ТОВ «Маркаліт ЧП» на суму 11280,00 грн (в т.ч. ПДВ 2256,00 грн)

Аналітичний облік:

- надійшли матеріали від постачальника ТОВ «Маркаліт ЧП»:
Дебет 20 «Виробничі запаси»
Кредит 631.3 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
- відображено суму кредиту ПДВ 2256,00 грн.:
Дебет 644 «Податковий кредит»
Кредит 631.3 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»

Таким чином, ми бачимо, що на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» розрахунки з постачальниками ведеться на таких аналітичних рахунках: ТОВ «Ліга Рост» - рахунок 631.1; ТОВ «Малінс» - рахунок 631.2; ТОВ «Маркаліт ЧП» - рахунок 631.3.

2.3 Документальне оформлення операцій при розрахунках з замовниками

Зазвичай всі підприємства, що займаються господарською діяльністю, виконують вимоги чинного законодавства про організацію обліку

розрахунків з постачальниками та замовниками. Як правило, організація синтетичного обліку відповідає вимогам нормативних документів. Що стосується організації та методології аналітичного обліку платежів постачальникам та замовникам, можна стверджувати, що підприємства практично не мають таких важливих елементів облікового процесу, як обґрунтована бухгалтерська номенклатура первинного та поточного обліку платежів постачальникам та замовникам, аналітична журнал бухгалтерського обліку, робочий план рахунків тощо [47].

Якщо розглядати поняття «Зобов'язання» з точки зору юриспруденції, то як юридична категорія господарського зобов'язання - це економічні відносини, що регулюються законом. Через ці відносини одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передача майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а друга зобов'язана виконувати предмет зобов'язання і має право на вимагати відповідної винагороди - оплата, зустрічні послуги тощо. [60].

Початковим етапом облікового процесу на будь-якому підприємстві є первинне спостереження. Розглянемо етапи документообігу в таблиці 2.5

Таблиця 2.5 – Етапи документообігу

Складання й оформлення документів	Складаються первинні документи у місцях виникнення господарської операції або оформлюються документи, прийняті від контрагентів через пошту/ел.пошту
Прийняття документа бухгалтерією	Складені й оформлені за відповідними правилами документи передаються д бухгалтерії
Рух, обробка і використання документів для бух. записів	Проводиться обробка й аналіз документів, проставляються бухгалтерські помітки та записи, реєструються факти здійснення господарських операцій у відповідних регістрах
Перенесення документів з паперового носія до комп'ютерної програми	Дані з документів, які прийняті на паперовому носії, переносяться до комп'ютерної програми 1С: Бухгалтерія.
Передача документів до архіву	Після закінчення звітного року (операційного циклу) документи передаються на зберігання до архіву підприємства.

Первинне спостереження охоплює: критерії оцінки та відбору фактів

економічного життя; однозначне декларування об'єктів і процесів, відображених в бухгалтерському обліку; поєднання в часі реєстрації нагляду та вимірювання фактів господарського життя; способи контролю за спостереженням та передачею фактів економічного життя для подальшої обробки. За результатами первинного спостереження документи складаються. Усі господарські операції, що здійснюються організацією, повинні бути задокументовані, що служить базовою бухгалтерською інформацією, яка лежить в основі бухгалтерського обліку [73].

Основні вимоги до бухгалтерських документів викладені у Законі України від 16.07.99 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і Положенні про документування забезпечення записів у бухгалтерському обліку від 05.06.95 р. № 168/704. Отже, технологічно бухгалтерський облік як процес розпочинається з виявлення, вимірювання та реєстрації фактів, дій і подій з метою отримання інформації про господарські операції. Постійний і постійний моніторинг усіх господарських операцій на підприємстві здійснюється за допомогою документації.

Таблиця 2.6 – Графік документообігу

Ознака	Перший документ	Другий документ
Види документа	Податкова накладка	Акт приймання передачі
Місце створення	Бухгалтерія	Відділ збуту
Посадова особа, яка підписує документ	Головний бухгалтер	Директор
Підстава	Банківська виписка, накладна, акт прийому-передачі	Договір
Коли створюється документ	У момент першої події-оплати чи відвантаження	У момент приймання-передачі робіт
Куди передається документ	Бухгалтерія	Бухгалтерія
Термін обробки документа	1 д.	1 д.
Термін зберігання документа	3 р	3 р.

Документація є важливою ланкою в ланцюзі бухгалтерського обліку. Це початок і основа бухгалтерського обліку. Без правильно оформленого документа не може бути бухгалтерського запису, це залежить від повноти та

точності облікової інформації для користувачів.

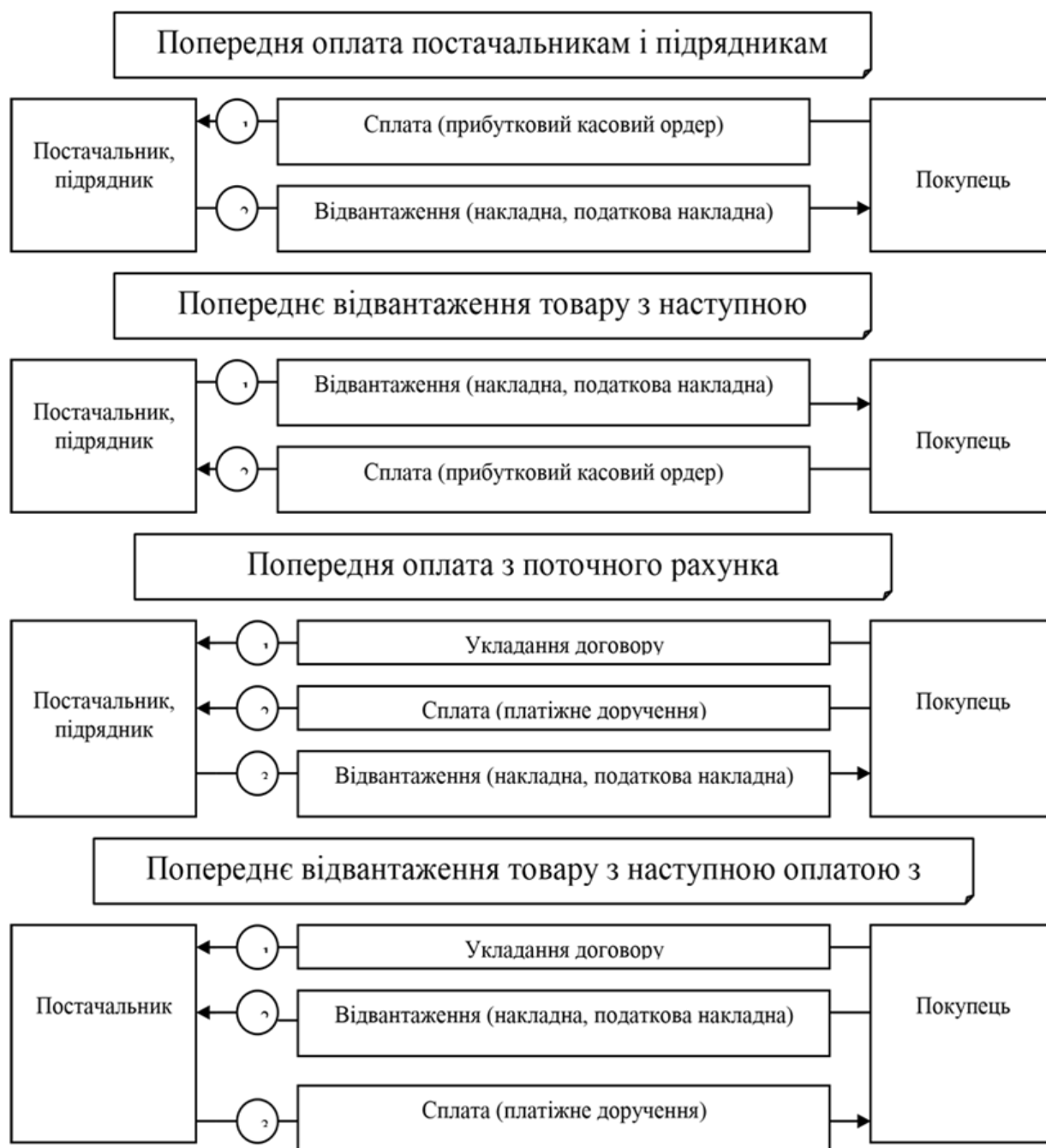

Рисунок 2.1 – Схема документування розрахунків між постачальниками та замовниками залежно від терміну і форми оплати

Бухгалтерська документація має багатофункціональний характер. Це дає чітке уявлення про стан господарських операцій, а також використовується не лише для цілей бухгалтерського обліку, але і при аудиті, аудиті, для прийняття управлінських рішень [36]. В таблиці 2.6 наведено

графік документообігу.

Первинний документ в бухгалтерському обліку означає паперову форму, призначену для реєстрації вихідної інформації. Бухгалтерський документ - це письмовий сертифікат певної форми та змісту, який містить інформацію про господарську операцію та є доказом її здійснення [57].

Правильне оформлення і вміння перевіряти первинні документи – основа кваліфікованої роботи бухгалтера. Первинний документ складається, як правило, в момент здійснення операції або ж відразу після її завершення на бланку типової форми. Кожен первинний документ відображає одну господарську операцію [32].

Документування розрахунків між постачальниками та замовниками залежить від терміну оплати та її форм (каса або поточний рахунок).

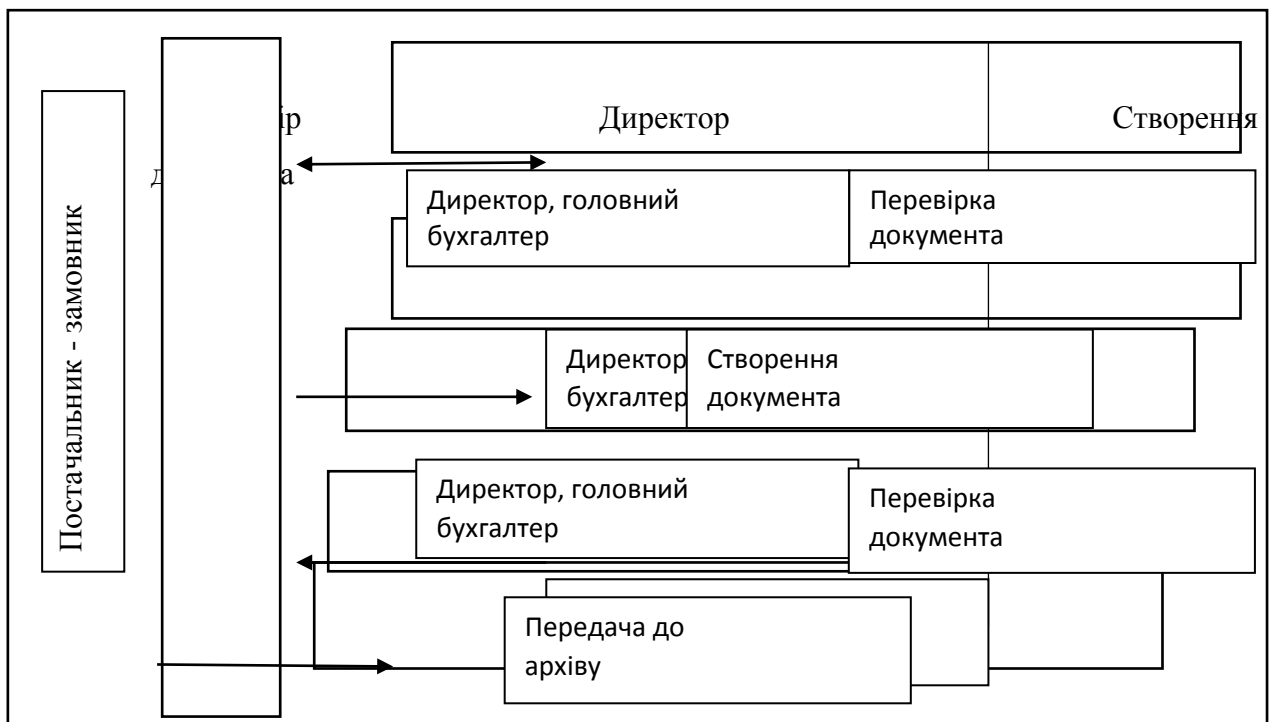

Рисунок 2.2 - Схема документообігу розрахунків з постачальниками і замовниками на підприємстві

Бухгалтерська документація має ряд характеристик, які дають змогу їй слугувати для різних цілей в різні проміжки часу. Необхідність

бухгалтерської документації полягає в наступному:

- вона відображає фактичний стан та зміни в господарських процесах;
- забезпечує юридичне свідчення здійснюваних господарських операцій;
- за допомогою них можна прогнозувати роботу підприємства, контролювати господарські процеси підприємства.

Починаючи розробляти план організації бухгалтерського обліку розрахунків із замовниками, необхідно скласти перелік господарських операцій підприємства та чітко представити організаційну структуру підприємства та кількість посадових осіб, залучених до бухгалтерського обліку та контролю, оскільки існують певні особливості на кожному підприємстві [28].

Виконання робіт і послуг замовникам виробляються на підставі договорів між підприємством і замовниками, де обумовлюються вид виконуваних робіт, порядок розрахунків, відповідальність і термін дії договорів, вказуються реквізити постачальника і замовника з відбитками печаток обох сторін [10].

Розраховуючись з клієнтами, ТОВ «ІБП «Форт» не використовує велику кількість різних документів. Крім того, розрахункові операції на підприємстві ТОВ «Форт» впливають на такі сфери бухгалтерського обліку, як облік каси, облік розрахунків з підзвітними особами, бухгалтерські матеріали, ПДВ та інші. Все це говорить про різноманітність документообігу, що виникає при розрахунках з клієнтами.

Жодна господарська операція не може бути відображена в бухгалтерському обліку, якщо вона не виконана належним чином у первинному документі. Цей процес є початковим етапом бухгалтерського обліку. Його назвали - первинний облік. Адже саме з первинних документів інформація потрапляє до реєстрів бухгалтерії, головної книги, звітності та формує інформаційну базу на підприємстві [15]. Правильно організований документообіг на підприємстві забезпечить безперервний рух інформації між

користувачами бухгалтерської інформації та дозволить прийняти необхідні управлінські рішення.

Розглянемо основні форми первинних документів, що використовуються на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» при розрахунках із замовниками: договір та накладна, рахунок фактура.

ТОВ «Мдіна» виписало накладну в 2-х примірниках на підставі договорів і накладна була пред'явлена одержувачем довіреності на отримання цінностей, заповненої в установленому порядку Олійником О.Г. на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт».

Перший примірник передають складу на підприємстві ТОВ «Мдіна» як підставу для відвантаження матеріалів, другий - одержувачу матеріалів на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт» Олійнику О.Г.

Згідно з рахунком-фактурою №2 від 11.01.2019р. можна визначити які роботи підприємство ТОВ «ІБП «Форт» виконало підприємству ТОВ «Графітстрой».

Основним документом, який використовується при оформленні розрахунків з замовниками на підприємстві ТОВ «ІБП «Форт», є рахунок-фактура.

У верхній частині рахунку-фактури вказуються повні або скорочені найменування замовника, його юридична адреса. Що стосується табличної частини рахунку-фактури, то тут передбачений такий порядок заповнення й розрахунку: проставляються номери, найменування робіт; в наступних графах вказується одиниця виміру. Зазначену в договорі ціну призводять в 5 графі. Причому ПДВ у цій графі не враховується. Графа 8 призначена для ставки податку на додану вартість. У 9 графі відображається сума податку. У графу 10 вписуємо вартість робіт всього з урахуванням податку.

До складання рахунків-фактур є і кілька вимог:

- не допускаються підчистки і виправлення. Всі виправлення слід завірити підписом керівника та печаткою.
- усі бланки рахунків-фактур треба заздалегідь пронумерувати.

- після заповнення рахунок-фактура повинен бути підписаний керівником організації і головним бухгалтером підприємств та має бути печатка.

Оплата за виконані роботи проводяться на підставі таких документів: накладних; рахунків-фактур; рахунків; актів приймання-передачі виконаних робіт; податкових накладних; товарно-транспортних накладних.

Рахунок і рахунок-фактура є розрахунковими документами, які повинні бути акцептовані. Акцепт розрахункових документів - це надпис уповноваженої особи на рахунку, який засвідчує згоду оплатити рахунок.

Після цього замовник надає своєму банку платіжне доручення на оплату та отримує виписку уповноваженого банку про списання грошових коштів з поточного рахунку [17]. Якщо оплата товару проводиться готівкою через підзвітну особу, то заповнюється видатковий касовий ордер (ВКО) на видачу готівки під звіт та звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт (з квитанцією до прибуткового ордеру, чеком реєстратора розрахункових операцій (РРО), копією розрахункової квитанції з відміткою «сплачено»).

2.4 Розробка облікової політики з питань обліку розрахунків з постачальниками та замовниками

У сучасних умовах компанії самостійно реалізують економічну, організаційну та управлінську політику своєї діяльності, тому організація системи бухгалтерського обліку вимагає особливої уваги. Зміни в системі зв'язків з громадськістю та в умовах функціонування господарюючих суб'єктів визначили необхідність серйозної трансформації бухгалтерського обліку та засобів бухгалтерського обліку, в якій основна роль належить обліковій політиці підприємства як найважливішому елементу забезпечення

надійних, своєчасна, достовірна інформація [21].

Облікова політика впливає на кінцеві результати діяльності організації та галузі в цілому, дозволяє сформувати надійну бухгалтерську (фінансову) та управлінську звітність, є важливим інструментом для оптимізації податкового навантаження організації. У сучасній системі нормативного регулювання бухгалтерського обліку та звітності вже існує певна техніка формування, розкриття облікової політики для цілей бухгалтерського обліку та оподаткування [22]. Однак методологічної та методологічної основи для її формування практично немає. В цих умовах існує об'єктивна необхідність дослідження питань облікової політики, критеріїв її розробки, принципів формування у відповідності зі специфікою галузі і її впливу на фінансові результати діяльності підприємства. Досвід країн з розвитком ринковою економікою, що надали організаціям велику самостійність у виборі облікової політики, свідчить про посилення її впливу на ефективність облікового процесу, забезпечення повноти і вірогідності відображення майнового і фінансового положення підприємства [24].

Враховуючи вищевикладене, кожна компанія, виходячи зі специфіки своєї діяльності, має право вибрати ті варіанти бухгалтерського обліку, які забезпечать найбільш повне здійснення управлінських функцій. У цьому випадку облікова політика є специфічним елементом регуляторного регулювання бухгалтерського обліку на рівні підприємств, який поєднує в собі альтернативу державному регулюванню та незалежності підприємств [26].

Кожен суб'єкт господарювання, який сьогодні займається певною економічною діяльністю, виглядає як автономна мікроекономічна економічна одиниця зі специфічними, унікальними економічними характеристиками та правовими формами. Однією з таких форм є модель організації бухгалтерського обліку, яка формується на підприємстві та затверджується власником або уповноваженою особою.

Специфіка економічних відносин у нашій країні, нестабільність

зовнішнього середовища, зростання інфляції вимагають спеціальних управлінських дій для ефективного управління підприємством. В таких умовах забезпечення функцій управління залежить від рівня інформації, що надається системою бухгалтерського обліку [33]. Основною метою облікової політики є встановлення найбільш підходящих для конкретних підприємств методів ведення бухгалтерського обліку для подання якісної інформації у формі звітності.

Бухгалтерський облік на кожному підприємстві базується на відповідних нормативних актах: законодавчих актах (нормативних актах, інструкціях, настановах, рекомендаціях, розпорядженнях тощо), які безпосередньо регулюють організацію бухгалтерського обліку та звітності, а також вимогам фінансового та торгового законодавства. Тому ступінь свободи конкретного підприємства у формуванні облікової політики, як зазначають вчені, юридично обмежується державними нормативними актами про бухгалтерський облік у вигляді переліку методів та процедур бухгалтерського обліку [35].

Спеціалісти з бухгалтерського обліку вважають, що основними недоліками П(С)БО є такі: прийняті національні стандарти містять багато невизначених термінів і понять; неузгодженість П(С)БО й податкового законодавства; регламентація управлінського обліку в частині обліку витрат і калькулювання собівартості продукції [37]. Юридичне регулювання облікової політики представлено в табл. 2.7

До елементів облікової політики підприємства щодо зобов'язань варто віднести методи оцінки зобов'язань в операціях пов'язаних сторін. Пов'язаними сторонами вважаються: підприємства, які перебувають під контролем або суттєвим впливом інших осіб, та особи, які прямо або опосередковано здійснюють контроль над підприємством або суттєво впливають на його діяльність [38].

Таблиця 2.7 – Юридичне регулювання облікової політики підприємства

Вид правового акта	Питання, які розкриває акт
Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"	Правові основи визначення та організації облікової політики на підприємствах - визначення терміну «міжнародні стандарти фінансової звітності» - визначення порядку застосування міжнародних стандартів
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"	Розкриття інформації про облікову політику в примітках до фінансової звітності підприємства
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах"	Внесення змін до облікової політики підприємства
Лист Міністерства фінансів України "Про облікову політику"	Відображення в розпорядчому документі (наказі) обраних методів, принципів і процедур); внесення змін до облікової політики; розкриття інформації про облікову політику в примітках до фінансової звітності

Перелік пов'язаних сторін визначається підприємством, враховуючи сутність відносин, а не лише юридичну форму відповідно до принципу превалювання економічної суті над юридичною формою. Спеціалісти з бухгалтерського обліку вважають, що основними недоліками П(С)БО є такі: прийняті національні стандарти містять багато невизначених термінів і понять; неузгодженість П(С)БО й податкового законодавства; регламентація управлінського обліку в частині обліку витрат і калькулювання собівартості продукції [59].

Відповідно до П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» оцінка зобов'язань в операціях пов'язаних сторін може здійснюватися з використанням таких методів: порівнюваної неконтрольованої ціни; ціни перепродажу; «витрати плюс»; балансової вартості. За методом порівнюваної неконтрольованої ціни застосовується ціна, яка визначається за ціною на аналогічну готову продукцію (товари, роботи, послуги), що реалізується не пов'язаному з продавцем покупцеві за звичайних умов діяльності. За методом ціни перепродажу застосовується ціна за вирахуванням відповідної націнки. За методом «витрати плюс» використовується ціна, що складається з собівартості товарів, яку визначає

продавець, і відповідної націнки. За методом балансової вартості оцінка активів здійснюється за балансовою вартістю, що визначається згідно з відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Загалом, оптимально сформована облікова політика включає до себе не тільки методичну, а й організаційну складову, управлінські та податкові аспекти обліку. Загальні засади організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві визначає спеціальний організаційно-розпорядчий документ (наказ, розпорядження, положення). Прийнята на підприємстві облікова політика може бути розкрита як окремим наказом, так і як елемент загального організаційно-розпорядчого документа. Розпорядчий документ оформлюється та затверджується відповідно до встановлених вимог діловодства.

Якість сформованої облікової політики визначається за такими критеріями, як економічна доцільність, повнота, неупередженість облікової політики, несуперечливість законодавчій бази, раціональність методів обліку, відповідність цілям підприємства та автоматизації обліку. Саме за таким підходом розглянемо формування облікової політики стосовно кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги [72].

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги є зобов'язаннями компанії при розрахунках з постачальниками та замовниками. Постачальники - це підприємства, що постачають (відвантажують) товарні запаси, виконують роботи, надають послуги споживачам (підприємства-споживачі). Відповідно до загального визначення, зобов'язання - це публічно-правові відносини між сторонами (особами), які оформляються договором або випливають із чинного законодавства, у зв'язку з чим одна сторона зобов'язана здійснити певні дії на користь іншої. Слід розрізняти визнання зобов'язання юридичною категорією та зобов'язання об'єктом бухгалтерського обліку. Юридично правові аспекти виникнення зобов'язань при розрахунках з постачальниками регулюються Господарським кодексом України.

Порядок класифікації та обліку розрахунків з кредиторською заборгованістю з постачальниками та замовниками визначається П (С) БО 11 «Зобов'язання». У процесі постачання юридичне зобов'язання підприємства виникає під час укладення Договору на поставку товарно-матеріальних цінностей. Кредиторська заборгованість у постачальника виникає у разі укладення договору на умовах відстрочки платежу (товарної чи комерційної позики). Згідно з договором, постачальник повинен передати майно покупцеві і може вимагати від нього виконання зобов'язання щодо виконання зобов'язань у формі оплати (або компенсації в іншій формі) за отримане майно. В обліку зобов'язання визнаються, якщо наявні дві обов'язкові ознаки:

- оцінка їх може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок його погашення.

Для того, щоб визначити елементи облікової політики підприємства, важливо класифікувати зобов'язання за способом погашення, часом виникнення, строком погашення, можливістю проведення оцінки тощо. Відповідно до П (С) БО 11 «Зобов'язання», для цілей бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на довгострокові, поточні, заставу, умовні зобов'язання та майбутні доходи. Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги є короткостроковими зобов'язаннями. Слід зазначити, що відповідно до Керівних принципів розкриття методів обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги не є обов'язковим елементом облікової політики підприємства. Це пов'язано з тим, що не існує альтернативних методів обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги [61].

Відповідно до принципу обережності (обережності, консерватизму) підприємство повинно використовувати в бухгалтерському обліку методи оцінки, які повинні запобігати заниженню зобов'язань. Виходячи з цього

принципу, облік кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги здійснюється лише одним методом - за вартістю, зафіксованою в первинних документах на дату її визнання.

Відповідно до П (С) БО 11 «Зобов'язання» збору кредиторами кредиторів для товаришів, робіт, послуг, а також усіх поточних відносин, відображених у балансі за цією угодою. Однак методологічна складова обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги не обмежує її оцінку датою визнання. Методологічна основа організації та ведення обліку кредиторської заборгованості товаришів, роботи, послуг на підприємстві також може бути представлена через документацію, інвентаризацію тощо.

Також важливим елементом організації бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги є відокремлення бухгалтерського обліку за функціональними сферами (фінансова, управлінська, податкова) та забезпечення належного внутрішнього контролю. І хоча більшість із цих елементів безпосередньо не впливають на вартість фінансової звітності, вони, на наш погляд, повинні відображатись у формуванні на підприємстві облікової політики щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги з метою прийняття управлінських рішень [64]. Основними завданнями організації бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги є:

- забезпечення своєчасної та повної реєстрації даних у документах та облікових реєстрах;
- чітке документування розрахунків;
- достовірне відображення інформації щодо зобов'язань у формах фінансової звітності;
- створення дієвої системи внутрішнього контролю зобов'язань;
- забезпечення процесу обліку зобов'язань кваліфікованими обліковцями та засобами автоматизації обліку;
- встановлення наказом по підприємству переліку посадових осіб, які

відповідатимуть за правильність розрахунків, своєчасність їх документального оформлення;

- визначення порядку синтетичного та аналітичного обліку;
- своєчасна перевірка розрахунків та попередження прострочення кредиторської заборгованості;
- розробка графіків платежів;
- розробка картотек реквізитів, систематизація інформації про кредиторів; вибір, впровадження методів, способів, прийомів збору й обробки інформації за операціями із виконання зобов'язань, які необхідні для оперативного управління, поточного і наступного планування, контролю та аналізу.

Особливу увагу при організації та веденні обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги необхідно приділити класифікації постачальників та замовників для цілей управління. Облік кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Це рахунок має три субрахунки другого порядку: 631 – «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»; 632 – «Розрахунки з іноземними постачальниками», 633 – «Розрахунки з учасниками ПФГ». Виходячи з типових субрахунків, управлінська класифікація субрахунків має відбуватися за валютою здійснення розрахунків, господарськими (географічними) сегментами, групами постачальників залежно від базисних умов постачання або за видами поставок для удосконалення логістики і управління запасами. Розглянемо докладніше формування облікової політики підприємства щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги відповідно до вказаної класифікації.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги є монетарною статтею, тому мають бути враховані вимоги П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Облік має бути побудованим таким чином, щоб розрахунки, які проводяться у різних валютах, були відокремлені один від

одного. Типовий план рахунків передбачає окремі субрахунки для відображення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги в національній валюті (рахунок 631 – «Розрахунки з вітчизняними постачальниками») та кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги в іноземній валюті. Отже, залежно від виду валюти, до рахунку 632 мають бути відкриті субрахунки третього порядку. Наприклад, 6321 «Розрахунки з іноземними постачальниками в доларах США», 6322 «Розрахунки з іноземними постачальниками в євро». Облікова політика формування звітності за економічними (географічними) сегментами - є частиною облікової політики підприємства, що охоплює сукупність принципів, методів і процедур, що забезпечують формування показників звітності, та полягає у визначенні єдиного методологічного підходу до виявлення, реєстрація та групування інформації про сегменти звітності з метою відображення її у фінансовій звітності суб'єкта господарювання [52]. Облік та подання фінансової звітності з урахуванням бізнес-сегментів повинні відповідати вимогам П(С)БО 29 "Фінансова звітність за сегментами".

Зобов'язання звітного сегмента - це борги економічного або географічного сегмента підприємства, що виникли внаслідок його звичайної діяльності та безпосередньо пов'язані з цим сегментом. Зобов'язання, що виникають на рівні підприємства та стосуються кількох його звітних сегментів, розподіляються, якщо витрати на обслуговування боргу також розподіляються на такі звітні сегменти.

Інформація для звітності за показниками економічних (географічних) сегментів формується на основі внутрішньої управлінської звітності, тому облік кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, роботи повинен будуватися таким чином, щоб враховувати економічну структуру підприємства за економічними сегментами. сфери діяльності, види поставок тощо [54]. Елементи облікової політики підприємства щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги повинні включати методи оцінки зобов'язань в операціях пов'язаних сторін. Це важливо, виходячи з двох

бухгалтерських завдань:

- підтвердження суми податкового кредиту з податку на додану вартість, що виникає в результаті придбання товарів, робіт, послуг;
- підтвердження суми витрат, які враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування.

Пов'язаними сторонами вважаються: підприємства, які перебувають під контролем або суттєвим впливом інших осіб, та особи, які прямо або опосередковано здійснюють контроль над підприємством або суттєво впливають на його діяльність. Перелік пов'язаних сторін визначається підприємством, враховуючи сутність відносин, а не лише юридичну форму відповідно до принципу превалювання економічної суті над юридичною формою [41]. Відповідно до П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін», оцінка зобов'язань в операціях пов'язаних сторін може здійснюватися з використанням таких методів: порівнюваної неконтрольованої ціни; ціни перепродажу; «витрати плюс»; балансової вартості.

За методом порівнянної неконтрольованої ціни застосовується ціна, яка визначається ціною подібної готової продукції (товарів, робіт, послуг), яка продається покупцеві, не пов'язаному з продавцем, у звичайних умовах експлуатації. Згідно з методом ціни перепродажу, ціна вираховується за вирахуванням відповідної націнки.

Метод "витрати плюс" використовує ціну, що складається з вартості товару, визначеної продавцем, і відповідної націнки. За методом балансової вартості активи оцінюються за балансовою вартістю, яка визначається відповідно до відповідних положень (стандарту) бухгалтерського обліку.

Правильна побудова облікової політики для контролю за кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги, що виникають внаслідок операцій із пов'язаними сторонами, є особливо важливою в контексті податкового законодавства. Операції закупівлі між пов'язаними

сторонами повинні бути перевірені для встановлення нормальної ціни, щоб запобігти ухиленню від сплати податків [71].

Таким чином до розпорядчого документа про організацію та ведення бухгалтерського обліку (облікову політику) необхідно включити наступні положення (додатки), які безпосередньо стосуються обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги:

- робочий план рахунків з деталізацією управлінських субрахунків рахунку 63 (за видами валюти розрахунків, господарськими сегментами, групами постачальників);
- посадові інструкції бухгалтера по веденню розрахункових операцій з кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- реєстри аналітичного обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- графік документообігу (зокрема в частині розрахункових операцій кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги);
- затверджений документ щодо термінів зберігання господарських договорів та іншої ділової документації з обліку кредиторської заборгованості;
- графік проведення інвентаризації та склад ревізійної комісії;
- положення про ведення претензійно-позовної роботи;
- перелік пов'язаних осіб.

Облікова політика підприємства щодо обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги включає методологічний, організаційний, правовий та податковий аспекти. У разі потреби слід розкрити питання обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги підприємства з урахуванням класифікації рахунків, документації, товарно-матеріальних цінностей, її розподілу між економічними (географічними) сегментами [51]. Особливу увагу слід приділити операціям із засновниками - залученню особистих об'єднань для формування суми

податкового кредиту з податку на додану вартість та великих витрат, які враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ТОВ «ІБП «ФОРТ»

3.1 Удосконалення аналітичного обліку розрахунків з постачальниками

На наш погляд, найважливішим з точки зору управління є розподіл боргу компанії за строками погашення. Поділ боргу на довгостроковий та поточний необхідний для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. Крім того, поточний борг групується за датою його виникнення, часто виділяючи такі «вікові групи»: до 30 днів, від 31 до 90 днів; від 91 до 180 днів і більше півроку. Таке групування необхідне як для фінансового планування, так і для контролю, зокрема для своєчасного виявлення прострочених, сумнівних та безнадійних боргів. Ось чому для усунення фактів простроченої кредиторської заборгованості, ефективного контролю за своєчасним погашенням заборгованості перед постачальниками також пропонується вдосконалити аналітичний облік розрахунків з ними, що полягає у впровадженні в систему бухгалтерського обліку певного аналітичного документа, що відображатиме всі запропоновані операції в контексті кожного постачальника або замовника. Такий документ матиме назву «Відомості розрахунків з постачальниками (замовниками)».

Форма запропонованої інформації призначена для відображення всіх операцій, які були здійснені компанією з певним постачальником (замовником) протягом року (отримання товарно-матеріальних цінностей (послуг) за конкретну поставку; передплата за конкретну поставку; сплата заборгованості за раніше отриману доставку тощо.).

Ведення цієї відомості дасть змогу спеціалісту, що відповідає за правильність та своєчасність розрахунків із постачальниками та

замовниками, щодня правильно планувати платіжний баланс і здійснювати своєчасне погашення кредиторської заборгованості. Відомість розрахунків із постачальниками (замовниками) буде містити інформацію про:

- конкретну поставку товарно-матеріальних цінностей (послуг);
- умови продажу товарно-матеріальних цінностей (послуг), а саме форму цивільно-правового договору, згідно з яким здійснюється поставка, його номер та дату укладання;
- передплату за поставку товарно-матеріальних цінностей (послуг);
- фактичну заборгованість за даною поставкою;
- заборгованість за попередні поставки;
- дату та суму фактичного погашення заборгованості за конкретною поставкою;
- залишок несплаченої та наявності простроченої заборгованості певному постачальнику;
- інші умови щодо розрахунків із постачальниками (замовниками).

Дана аналітична відомість розрахунків із постачальниками та замовниками заповнюється на базі таких первинних документів, як:

- договір купівлі-продажу;
- платіжне доручення;
- акт приймання-передачі;
- накладна чи рахунок-фактура;
- авансовий звіт.

Відповідальність за збереження цієї інформації та прийняття рішень щодо розрахунків з постачальниками та замовниками слід покласти на заступника головного бухгалтера або найняти окремого бухгалтера, який займатиметься виключно контролем та виконанням цього документа. Розроблений аналітичний документ слід зберігати протягом року, після чого він закривається та передається в архів, де термін його зберігання становить

три роки. Залишки передаються до новоствореного документа наступного звітнього періоду. Бухгалтер-матеріаліст відповідає за надання інформації про отримання матеріальних та матеріальних цінностей (послуг) від постачальників (замовників) для заповнення вищезазначеної аналітичної інформації [39].

Щоб своєчасно надати первинні документи щодо отримання від постачальників (замовників) товарно-матеріальних цінностей (послуг), можна розробити допоміжний документ, де буде міститися відповідна інформація, а саме «Журнал надходження товарно-матеріальних цінностей (послуг) від постачальників (замовників)». «Журнал надходження товарно-матеріальних цінностей та послуг від постачальників (замовників)» оптимальніше буде вести у хронологічному порядку на кожну дату поставки.

Цей документ буде містити інформацію щодо:

- дати поставки;
- документу поставки;
- коду постачальника;
- суми поставки та умови продажу.

Оформлений відповідним чином журнал бухгалтер-матеріаліст передає для обробки спеціалісту не пізніше наступного дня, коли цей журнал був створений, спеціалісту, який, своєю чергою, заповнює «Відомість розрахунків із постачальниками (замовниками)». Після обробки журнали скріплюються на певний календарний період і передаються в архів, де вони зберігатимуться протягом трьох років. Впровадження запропонованих аналітичних документів дозволить вдосконалити облік кредиторської заборгованості на підприємстві шляхом забезпечення контролю за своєчасністю платежів за кожну поставку товарно-матеріальних цінностей, що, в свою чергу, підвищить рівень платіжної дисципліни підприємства [40].

Важливість управління кредиторською заборгованістю зумовлена його значною часткою в поточних пасивах підприємства, що, в свою чергу,

впливає на динаміку платоспроможності та ліквідності, що відіграє не останню роль у формуванні репутації підприємства. Для здійснення повного контролю за кредиторською заборгованістю підприємства необхідно вдосконалити аналітичний облік боргу. В обліку пропонується ввести аналітичні рахунки до субрахунку 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», а саме:

- 631/11 «Заборгованість за товари з майбутньою оплатою»;
- 631/12 «Заборгованість за роботи та послуги з майбутньою оплатою»;
- 631/21 «Заборгованість за товари, відстрочена»;
- 631/22 «Заборгованість за роботи і послуги, відстрочена»;
- 631/31 «Прострочена заборгованість за товари»;
- 631/32 «Прострочена заборгованість за роботи та послуги»;
- 632/11 «Заборгованість за товари, роботи, послуги з іноземними постачальниками з майбутньою оплатою»;
- 632/21 «Заборгованість за товари, роботи, послуги з іноземними постачальниками, відстрочена», 632/31;
- «Заборгованість за товари, роботи, послуги з іноземними постачальниками, прострочена».

Саме за допомогою вищевказаних рахунків відстежуються кредиторська заборгованість, терміни її погашення.

На нашу думку, для вдосконалення системи обліку заборгованості можна надати такі рекомендації:

- внести зміни в П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», які б розмежували поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. Сьогодні їх облік ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вище зазначеному стандарті. Водночас зазначимо, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова -

необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках;

- доцільно було б здійснювати оцінку дебіторської заборгованості за допомогою міжнародних стандартів;
- своєчасно та періодично контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Адже значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і потребує залучення додаткових джерел фінансування.
- оплата дебіторської заборгованості є формою реструктуризації активів, яка полягає у переведенні дебіторської заборгованості в ліквідні форми активів.

Основними видами оплати дебіторської заборгованості (рефінансування) є облік векселів, форфейтинг та факторинг. Схема факторингу показана на малюнку. Водночас такі форми оплати дебіторської заборгованості, як факторинг і форфейтинг не набули поширення під час здійснення господарської діяльності підприємств в Україні, тоді як застосування таких форм розрахунків пришвидшило б перетворення дебіторської заборгованості у грошові активи.

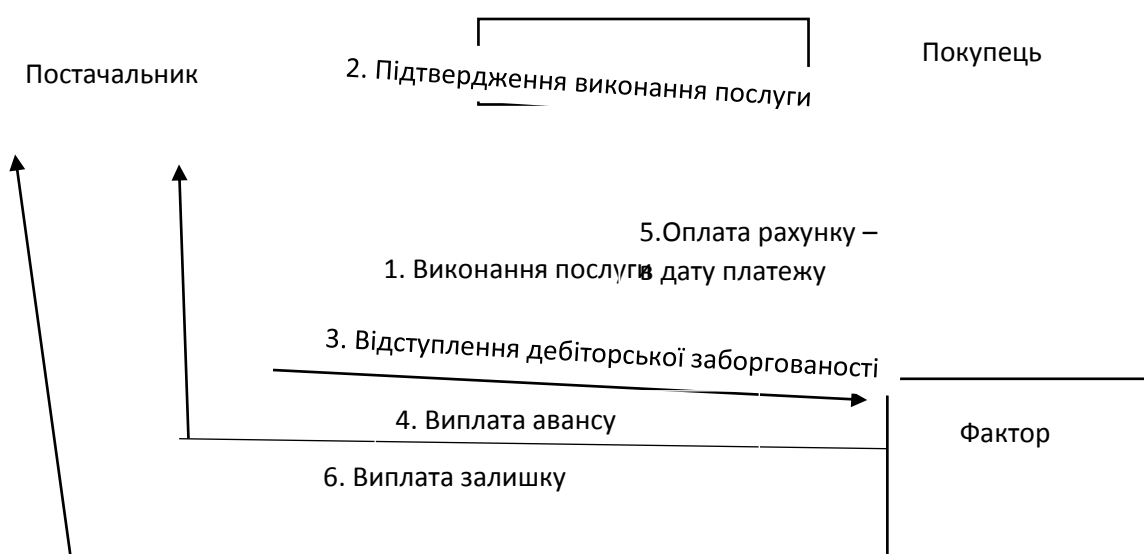

Рисунок 3.1 – Схема факторингу

Створити резерв сумнівних боргів та розробити процедуру його визначення в обліковій політиці підприємства. Резерв сумнівних боргів повинен формуватися в розрізі кожного з боржників з точки зору непогашення дебіторської заборгованості та залежно від розміру підприємства та обсягу діяльності. Це дозволить отримати інформацію про суму дебіторської заборгованості, яка вважається сумнівною; про суми списаної дебіторської заборгованості в межах резерву сумнівних боргів і вище; щодо суми боргу, яка раніше була визнана непогашеною.

3.2 Шляхи вдосконалення системи дебіторської та кредиторської стійкості в цілях підвищення економічної ефективності діяльності підприємства

В даний час існує багато невирішених питань щодо обліку дебіторської заборгованості. Однією з найбільш проблемних є суперечності між бухгалтерським та податковим обліком у таких сферах, як формування резерву сумнівних боргів, облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Через нестабільну ситуацію в країні сьогодні більшість українських компаній перебувають на межі фінансової кризи [42]. Однією з найважливіших проблем є криза взаємних дефолтів, яка пов'язана з великою сумою боргів, що існують між українськими компаніями. У нестабільних ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень роботи та її своєчасну оплату споживачами. Криза економіки змушує компанії забезпечувати свою продукцію відстроченою оплатою. Неплатежі призводять до появи дебіторської заборгованості, ефективного обліку, внутрішнього контролю та управління, що стає одним із пріоритетних напрямків діяльності підприємства [74].

Теоретичні та практичні дослідження бухгалтерів показують, що

організації обліку дебіторської заборгованості приділяється недостатня увага. Платіжно-розрахункові відносини з суб'єктами господарювання вимагають ефективної системи бухгалтерського обліку на підприємстві. Він надає керівництву достовірну та своєчасну інформацію про стан дебіторської заборгованості, наявність «слабких сторін» та можливі шляхи їх усунення.

Потреба в удосконаленні обліку дебіторської заборгованості підтверджується збільшенням її частки в складі активів підприємств [75].

Створення ефективної системи контролю якості обліку дебіторської заборгованості вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, уніфікації її методів оцінки та аналітичних бухгалтерських документів, що дозволить накопичувати інформацію про дебіторську заборгованість з різним рівнем деталізації та узагальнення. Також необхідно розробити модель співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості та певних інструментів, які б дозволили швидко та ефективно виявити негативні явища, що впливають на кількісні та якісні зміни цих боргів. Коефіцієнт бажаний, коли кредиторська заборгованість перевищує дебіторську заборгованість на 10–20%. Однак дослідження показують, що в деяких компаніях кредиторська заборгованість перевищує зобов'язання боржників у 10 і більше разів.

Виникнення дебіторської заборгованості пов'язане з принципом нарахування, суть якого полягає в тому, що незалежно від оплати під час відвантаження продукції, передачі послуг або права власності на них, підприємство відображає дохід, а за відсутності оплати - і дебіторська заборгованість. Виникнення простроченої дебіторської заборгованості є об'єктивним процесом через існування ризиків при розрахунках між контрагентами в результаті господарської операції. З метою об'єктивності та надійності дебіторської заборгованості як активу підприємства повинні звертати увагу на строк погашення дебіторської заборгованості та розраховувати резерви сумнівних та безнадійних боргів щодо сумнівних та безнадійних дебіторських заборгованостей [49].

Важливим вважаємо той факт, що дебіторська заборгованість є джерелом утворення активів боржника, який цим може користуватися і використовувати засоби без права на це. Пропонуємо розроблену форму внутрішньої звітності для узагальнення результатів розрахунків із покупцями і замовниками для більш оптимального їх управління, яка наведена в таблиці 3.1

Таблиця 3.1 – Форма звітності по результатам розрахунків із покупцями і замовниками, інформація про дебіторську заборгованість

№	Замовники боржники			Дебіторська заборгованість						
	Назва підприємства	Код ЄДРПОУ	Адреса підприємства	У тому числі:				Всього	Створено резерв сумнівних боргів	Визначено безнадійним боргом
				До 3-х місяців	Від 3-х місяців до 1 року	Від 1 до 2 років	Понад 2 роки			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Таблиця 3.2 – Алгоритм визначення платоспроможності замовників

1	Обрання замовника
2	Інформаційне забезпечення процесу оцінки замовника за кількісними та якісними показниками
3	Визначення кінцевої загальної рейтингової оцінки покупця
4	Присвоєння покупцю відповідної категорії надійності
5	Прийняття рішення про платоспроможність покупця

В першу чергу, для оптимізації заборгованості ТОВ «ІБП «Форт» пропонується її планування. Щоб виникнення дебіторської заборгованості не було для ТОВ «ІБП «Форт» несподіванкою, на підприємстві має бути розроблена система заходів, яка спрямована на попередження утворення дебіторської заборгованості. При укладенні договору ТОВ «ІБП «Форт» з контрагентом в обов'язковому порядку повинна проводитися перевірка благонадійності цього контрагента, алгоритм якої наведений в таблиці 3.2.

Для цієї мети можна застосовувати як Інтернет-сервіси, які надають інформацію у відкритому доступі (сайт підприємства, сервіси державних органів, електронні довідники, засоби масової інформації), а також можна використати сервіси, які надають відомості на платній основі.

Класифікація дебіторської заборгованості займає важливе місце для організації обліку розрахунків з постачальниками та замовниками. Від правильної класифікації дебіторської заборгованості, а також від правильно обраних класифікаційних ознак залежатиме не тільки порядок її бухгалтерського обліку загалом або окремої його складової, але й ефективність управління ним [46]. Перш ніж підписувати договір з контрагентом, необхідно зажадати завірені копії наступних документів :

- свідчення про державну реєстрацію;
- сторінок статуту, на яких вказані дані про місце розташування організації і її засновників;
- документу, що підтверджує наявність правомочності у представника клієнта на підписання договору (протоколу загальних зборів учасників (рішення засновника), доручення).

Також з метою вироблення єдиного підходу з питань вибору потенційних клієнтів і подальшої роботи з ними має бути сформована кредитна політика підприємства, яка регламентує:

- визначення терміну надання кредиту (період, на який контрагентові може бути надане відстрочення платежу);
- стандарти кредитоспроможності клієнтів (кредитний рейтинг, що визначає розміри допустимих сум кредиту).

Для визначення кредитоспроможності покупця можна використати наступні критерії:

- загальний час роботи з клієнтом.
- фінансові показники діяльності клієнта.

- об'єм господарських операцій.
- терміни і об'єм простроченої дебіторської заборгованості.
- значущість клієнта для організації-кредитора.

За результатами проведеної оцінки клієнти можуть бути розподілені на наступні групи:

- 1-а група - покупці, кредитування яких здійснюється в загальному порядку, а в окремих випадках, значних економічних вигод, що припускають отримання, для компанії-кредитора, - на пільгових умовах;
- 2-а група - покупці, кредит яким може бути наданий в обмеженому об'ємі (обмеження можуть торкатися суми кредиту, періоду його надання або обох умов);
- 3-а група - покупці, кредит яким не надається зважаючи на високу міру ризику утворення простроченої дебіторської заборгованості;
- перелік знижок, що надаються за ранню оплату (розмір знижок і період, на який поширюється їх дія);
- процедуру витребування дебіторської заборгованості;
- порядок претензійної роботи з дебіторами-боржниками;

Вибрані компанією правила кредитної політики повинні бути задокументовані шляхом видання та затвердження окремого місцевого нормативно-правового акта, який необхідно переглянути під егідою працівників усіх служб. Рекомендується починати роботу з новим підрядником на умовах 100% передоплати. Надалі, враховуючи кредитоспроможність покупця, робота з ним може бути організована з відстрочкою платежу [48].

Як правило, перше відвантаження здійснюється в межах встановленого кредитного ліміту. Після введення коштів за перше відвантаження повністю зазначений ліміт знімається. Щоб запобігти простроченню дебіторської заборгованості, слід вжити всіх можливих заходів (нагадування про майбутні

виплати по телефону, під час візиту до клієнта). У разі прострочення дебіторської заборгованості поставки на адресу контрагента призупиняються до повного його погашення. Якщо затримка платежу значна (місяць і більше), клієнту надсилається претензія з проханням про погашення боргу [43]. У разі відсутності платежу протягом зазначеного в ньому строку кредитор, залежно від конкретних обставин ситуації, має право стягнути наявний борг в суді або, якщо вимоги є безспірними, на підставі виконавчого листа нотаріус.

Для забезпечення своєчасної оплати в договорі з контрагентом доцільно передбачити штрафні санкції за несвоєчасне виконання зобов'язань - відшкодування збитків та сплату неустойки. Якщо в результаті формування простроченої дебіторської заборгованості організація була змушена видати позику, суму відсотків за нею можна віднести до збитків і вимагати їх від боржника.

У контракті повинні бути передбачені пункти, які обмежують, зупиняють або припиняють зобов'язання організації-кредитора у разі прострочення дебіторської заборгованості. Після укладення договору необхідно стежити за своєчасним виконанням обох сторін усіх його умов. У цій ситуації важливо не спочатку давати контрагенту причину затримати виплату з різних причин. Особливу увагу слід приділити контролю за платежами за надані послуги. Перелік дій, які залежно від конкретної ситуації може здійснити кредитор з метою попередження простроченої дебіторської заборгованості, може бути наведений у табличній формі.

Слід зазначити, що інвентаризація дебіторської заборгованості показала, що неможливо зрозуміти, які поставки оплачуються і скільки грошей можна отримати в найкоротші терміни. Щоб виправити ситуацію, що склалася, насамперед необхідно змінити систему закупівель: ТОВ «ІБП «Форт» має уникати авансових платежів постачальникам. Сьогодні лише 20% усіх покупок у компанії оплачуються на місці. Для дебіторської заборгованості клієнта слід запровадити систему управління ризиками, яка

визначала б ліміти та тривалість товару від конкретного покупця без оплати. У рамках роботи виділені чотири основні напрями роботи по управлінню дебіторською і кредиторською заборгованістю:

- планування розміру дебіторської заборгованості по компанії в цілому;
- управління кредитними лімітами покупців;
- контроль дебіторської/кредиторської заборгованості;
- мотивація співробітників.

Також на рисунку 3.2 наведена рекомендована схема посилення роботи зі стягнення дебіторської заборгованості.

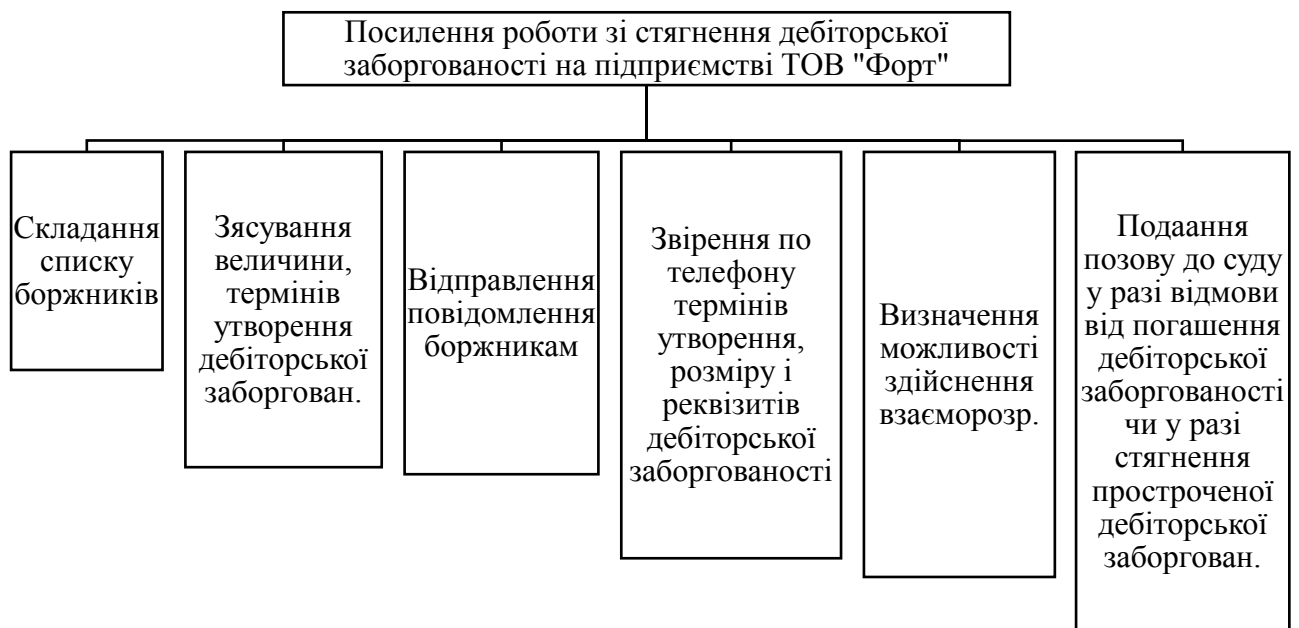

Рисунок 3.2 – Схема посилення роботи зі стягнення дебіторської заборгованості на підприємстві ТОВ «Форт»

Таким чином, необхідно зробити наступне.

Етап 1. Перевірте терміни. Це необхідно для того, щоб знати ймовірність добровільного погашення боргу. Зрештою, ми всі розуміємо, що якщо у контрагента стабільний бізнес, відсутність фінансових проблем, навряд чи це дозволить затримати платежі. Лише короткострокові,

наприклад, через виїзд директора у відпустку або з будь-яких інших організаційних причин. Отже, чим довший період затримки, тим більша ймовірність фінансових проблем у боржника. І чим активніше потрібно вживати заходів для стягнення боргів, інакше можна назавжди втратити гроші. Стягнення боргу не слід затягувати надовго, оскільки існує трирічний строк позовної давності. А при його бездіяльності підприємство повинно списати борг за рахунок резерву.

Етап 2. Обчисліть частку простроченої заборгованості в загальній сумі боргу. Цей крок необхідний для визначення критичності простроченої заборгованості. Плануючи майбутні надходження, компанія враховує дебіторську заборгованість, тобто суми, які, ймовірно, поповнять грошові кошти або поточний рахунок. А якщо частка простроченої заборгованості в загальній сумі 50% і більше, це небезпечно для платоспроможності підприємства. Особливо в ситуації, коли високий відсоток простроченої заборгованості має тенденцію до збільшення в довгостроковій перспективі або не зменшення.

Розрахувати долю простроченої заборгованості можна таким чином:

Доля просроченной задолженности = сумма просроченной задолженности /
сумма задолженности контрагентов

Етап 3. Перевірити наявність провадження у справі про банкрутство боржника. Це дуже важливий етап, тому що якщо боржник є першим у процедурі банкрутства - наглядом, то в цьому випадку необхідно вжити конкретних заходів щодо стягнення заборгованості у процедурі банкрутства, а саме включити ТОВ «ІБП «Форт» до складу реєстр кредиторів. Терміни включення до цього реєстру досить обмежені, і якщо ви їх пропустите, то взагалі не зможете повернути борг. І знову ви бачите, що самі боржники не розкриватимуть своїм кредиторам інформацію про майбутнє банкрутство. Тому ці відповідні ТОВ «ІБП «Форт» необхідно перевіряти самостійно. Наприклад, інформацію про позови, подані проти боржника, можна знайти в Інтернеті.

Етап 4. Проаналізуйте позови до боржника. Цей етап необхідний, якщо боржник довго не повертає вам борг (наприклад, більше 6 місяців). Аналіз справ проти нього дасть можливість зрозуміти розмір та терміни заборгованості перед іншими компаніями.

Етап 5. Зробіти фінансовий аналіз платоспроможності боржника та прогнозуйте його платоспроможність на майбутнє. Варто звернути на цей етап особливу увагу.

Ми визначили загальні рекомендації щодо роботи з підрядниками, перейдемо до прямих заходів щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованістю ТОВ «ІБП «Форт».

Як правило, робота з новим клієнтом ТОВ «ІБП «Форт» починається на умовах передплати. Отримавши статистику платежів та поставок контрагенту, йому може бути наданий кредитний ліміт. У ТОВ «ІБП «Форт» для нових клієнтів передплата не обов'язкова, комерційний кредит надається. Дана ситуація значно знижує ефективність управління дебіторською заборгованістю.

Дебіторська заборгованість не контролюється, тому ТОВ «ІБП «Форт» має вносити дані про оплату раніше здійснених відправлень в інформаційну систему компанії, в якій формуються звіти про борг клієнтів.

Усі операції з управління та контролю дебіторської заборгованості повинні бути автоматизовані за допомогою власної (або придбаної) програми розвитку компанії. Інформаційна система автоматизації дозволяє контролювати понад 200 боржників компанії щодня, витрачаючи близько 20 хвилин на день.

ТОВ «ІБП «Форт» має розробити стандартні форми листів, умови відправлення та зміст яких залежать від категорії клієнта (новий, надійний, VIP), а також від тривалості несвоєчасної оплати. Листи необхідно подавати на прохання директора. Електронні листи можна надсилати клієнтам до закінчення терміну (3 дні - нагадування), 3 та 5-10 днів після закінчення терміну. Основним напрямком оптимізації дебіторської заборгованості

підприємства є здійснення планування дебіторської заборгованості на майбутнє.

Розглянемо конкретні заходи щодо зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства.

Зменшити дебіторську заборгованість. З цією метою рекомендується встановити програмний продукт, наприклад «ЛІК: Бізнес» дозволяє вчасно виявляти покупців не здійснили платіж протягом 10 днів після поставки продукції, після чого виробляти дзвінки таких покупців з метою нагадування про заборгованість. Даний продукт слід налаштувати на базі застосовуваної на підприємстві програмі «1С: бухгалтерія». Також можна назначити відповідальну особу на підприємстві у сфері контролю за дебіторською заборгованістю. На неї будуть покладені такі обов'язки:

- ведення обліку дебіторської заборгованості (у т.ч. облік проблемної дебіторської заборгованості);
- розроблення схем розрахунків щодо погашення дебіторської заборгованості;
- впровадження та застосування факторингу, векселів та взаємозаліків;
- координація взаємовідносин із кредиторами підприємства;
- проведення реструктуризації дебіторської заборгованості;
- розроблення методичних підходів до оптимізації розмірів боргових зобов'язань;
- контроль за виконанням фінансових планів;
- аналіз та внутрішній контроль за дебіторською заборгованістю.

Скоротити кредиторську заборгованість. З цією метою слід проводити нормування кредиторської заборгованості. У 2017 р термін погашення кредиторської заборгованості склав: 200,3 дн., з метою оптимізації кредиторської заборгованості рекомендується скоротити термін погашення на перших порах до рівня терміну погашення 2015 г. - 61,7 днів. Хоча слід

зауважити, що даний показник також досить високий, однак для оптимізації і поступового зниження слід поступово скорочувати рівень кредиторської заборгованості, тому що вона також є джерелом формування коштів підприємства, незважаючи на те, що її зростання відбивається на зниженні показників ліквідності та фінансової стійкості.

Для вирішення цих проблем та вдосконалення обліку дебіторської заборгованості можна запропонувати наступні заходи:

- використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення (до 3, 6 і 12 місяців);
- використовувати метод розрахунку з покупцями, який широко застосовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами, – метод надання знижок за дострокової оплати;
- створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року. Резерв сумнівних боргів варто формувати в розрізі кожного боржника, за термінами непогашення дебіторської заборгованості та залежно від розмірів підприємства та обсягів діяльності.

Це дасть змогу отримувати інформацію про:

- суми дебіторської заборгованості, яка визнана сумнівною;
- про суми списаної дебіторської заборгованості в межах та понад резерв сумнівних боргів;
- про суми заборгованості, що раніше була визнана безнадійною;
- збільшувати кількість покупців і замовників підприємства для зменшення масштабів ризику несплати боргів;
- удосконалити контроль стану розрахунків з дебіторами, зокрема за простроченими заборгованостями, своєчасно виявляючи такі види дебіторської заборгованості, які є недопустимими для підприємства;

- внести зміни до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», у яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Їх облік нині ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті. Водночас слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках;
- здійснювати моніторинг потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо);
- доцільно було б здійснювати оцінку дебіторської заборгованості за допомогою міжнародних стандартів;
- слід своєчасно та періодично контролювати співвідношення дебіторської заборгованості. Адже значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською створює загрозу для фінансової стабільності підприємства і потребує залучення додаткових джерел фінансування.

Оплата дебіторської заборгованості є формою реструктуризації активів, яка полягає у переведенні дебіторської заборгованості в ліквідні форми активів. Основними видами оплати дебіторської заборгованості (рефінансування) є облік векселів, форфейтинг та факторинг.

Факторинг - операція з фінансовою комісією, при якій клієнт передає дебіторську заборгованість факторинговій компанії, щоб миттєво отримати більшу частину платежу; гарантії повного погашення боргу; зменшення витрат на ведення рахунків. Спочатку факторинг виступав як операція торгових посередників, а потім набув форми позики.

Форфейтинг - це фінансування міжнародної торгівлі шляхом обліку переказних векселів без права регресу, тобто покупець векселя бере на себе весь ризик несплати і не може пред'явити вимогу до попереднього власника.

В обмін на придбані цінні папери банк виплачує експортеру еквівалент їх вартості готівкою за вирахуванням фіксованої ставки дисконтування, премію за ризик невиконання зобов'язань та одноразову винагороду за зобов'язання придбати векселі експортера.

Форфейтинг - одна з нових форм зовнішньоторговельного кредитування. Його поява пов'язана зі швидким зростанням експорту дорогого обладнання з тривалим виробничим періодом, посиленням конкуренції на світових ринках та зростанням ролі кредиту у розвитку світової торгівлі.

Сьогодні найпопулярнішими формами рефінансування дебіторської заборгованості є факторинг та форфейтинг, але в Україні вони ще не набули широкого поширення через відсутність необхідної законодавчої бази та перевірених методів бухгалтерського обліку, тоді як їх використання пришвидчило б перетворення дебіторської заборгованості в грошові кошти активів.

3.3 Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства

В ході бізнесу суб'єкт господарювання здійснює різні операції, тобто продає або купує товари, роботи, послуги, сплачує податки, бере позики, видає позики тощо. Отже, кредиторська заборгованість або дебіторська заборгованість виникають періодично або навіть майже завжди.

Налагоджена система оцінки платоспроможності та кредитоспроможності клієнтів, на жаль, не здатна забезпечити відсутність дебіторської та кредиторської заборгованості. У той же час завжди існує небезпека, що спочатку борг перейде в категорію сумнівних, а потім поганих, що загрожує фінансовим збиткам для компанії. Для економічної безпеки та

стабільності підприємства є важливою темою дослідження та визначення способів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю [45].

Дебіторська та кредиторська заборгованість є важливим джерелом фінансування на підприємстві, а також впливають на діяльність кожної підвідомчої структури у способах розрахунків та платежів. Дебіторську заборгованість можна розглядати як з позитивної, так і з негативної сторони.

Що стосується позитиву, то він є активом для компанії і в майбутньому має можливість впливати на ймовірний прибуток, але в процесі фінансово-господарської діяльності компанії дебіторська заборгованість може зростати, зменшувати її погашення, і тоді така заборгованість приймає інша сторона - негативна. Збільшення дебіторської заборгованості полягає у «вилученні» коштів з обігу компанії, нестачі коштів на конкретний проміжок часу та можливості отримати статус сумнівних і взагалі безнадійних.

Дебіторська та кредиторська заборгованості неоднорідні за складом і мають специфіку системи відносин. Від правильної класифікації залежить не тільки порядок їх обліку, але і ефективність управління. Визначення боргу як системи економічних відносин, елементів оборотних активів та поточних зобов'язань, які у своєму русі відображають єдиний процес обігу коштів і є взаємозалежними об'єктами управління.

Процес управління - це діяльність системи суб'єктів управління щодо досягнення цілей підприємства шляхом дослідження та реалізації певних функцій із застосуванням необхідних методів. Управління системою дебіторської та кредиторської заборгованості повинно здійснюватися в межах діючого підприємства і відповідати чітко визначеним причинно-наслідковим зв'язкам, умовам та чинникам їх формування.

Відповідно до завдань управління фактори, що визначають розмір, склад, ефективність функціонування дебіторської та кредиторської заборгованості, структурують так:

- зовнішнього середовища – макро- і мікросередовища;
- внутрішнього середовища – об'єктивні й суб'єктивні;

- за природою виникнення – економіко-організаційні, обліково-фінансові, юридичні (правові);
- за об'єктом управління – ті, що впливають на товарну та на розрахункову форми заборгованості;
- за суб'єктами взаємин – ті, що формують відносини з постачальниками та покупцями;
- за стадією руху – ті, що сприяють виникненню або погашенню заборгованості; за характером виникнення – ті, що формують нормальну та неприпустиму заборгованість;
- за видами діяльності – операційної, інвестиційної й фінансової.

В даний час найефективнішим у процесі управління та контролю дебіторської заборгованості є надання боржникам знижки на зменшення строку її погашення, оскільки це допомагає створити стимул для оплати векселів відповідно до встановлених термінів. У нашій країні цей метод ще не широко застосовувався на підприємствах, але досвід зарубіжних країн доводить, що він ефективний і вигідний. Щодо управління кредиторською заборгованістю, можна стверджувати, що цей процес є важливим аспектом фінансового управління та контролю на підприємстві, оскільки кредит є опорою сучасної економіки.

В даний час найефективнішим у процесі управління та контролю дебіторської заборгованості є надання боржникам знижки на зменшення строку її погашення, оскільки це допомагає створити стимул для оплати векселів відповідно до встановлених термінів. У нашій країні цей метод ще не широко застосовувався на підприємствах, але досвід зарубіжних країн доводить, що він ефективний і вигідний. Щодо управління кредиторською заборгованістю, можна стверджувати, що цей процес є важливим аспектом фінансового управління та контролю на підприємстві, оскільки кредит є опорою сучасної економіки.

Кредиторська заборгованість – це кошти, позичені підприємством у

інших юридичних та фізичних осіб, оцінені в гривнях, щодо яких підприємство зобов'язане погасити протягом певного періоду. Дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості перед підприємством на певну дату. Управління кредиторською та дебіторською заборгованістю є дуже важливим для компаній, що працюють в ринкових умовах. Невиконання умов контрактів, несвоєчасне підтвердження вимог за боргами, що виникли, призводить до значного збільшення дебіторської заборгованості, і як наслідок, до поганого фінансового стану підприємства.

Якщо в процесі управління кредитними ресурсами підійти з розумним підходом, то заборгованість може бути для підприємства додатковим чи відносно дешевшим джерелом залучення ресурсів.

Управління кредиторською заборгованістю характеризується такими основними принципами:

- правильність вибору форми заборгованості для мінімізації відсоткових виплат на покупку матеріальних цінностей;
- встановлення найбільш зручної форми банківського чи комерційного кредиту та його строку;
- недопущення утворення простроченої заборгованості.

Однією з ключових проблем будь-якого підприємства є управління фінансовими ресурсами, яке пов'язане з оптимальним співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах, суми кредиторської та дебіторської заборгованості, строків їх сплати, впливу цих боргів на фінансову безпеку та їх фінансові результати.

Багато вітчизняних вчених та зарубіжних науковців і практиків приділяли увагу дебіторській та кредиторській заборгованості. Так, М.Д. Білик та С.В. Дубровська розкривають проблемні питання сутності поняття «дебіторська заборгованість». Проблеми формування обліку дебіторської та кредиторської заборгованості вивчали такі вчені, як Олійник С.О., Москалюк Г.О., В.В. Астахов, С.В. Береза. Дослідженням проблеми управління

кредиторською та дебіторською заборгованістю присвячені праці таких вчених: Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.С. Лень, І.О. Власов. Окремо необхідно виділити зарубіжних, таких як: Стоун Д., Хитчинг К., Дж.В. Хорн, Роберт К. Мертон, які також приділяли увагу вирішенню даного питання.

Дебіторська заборгованість та кредиторська заборгованість підприємства виникають внаслідок безготівкових розрахунків з покупцями, підрядниками, фінансовими органами, органами соціального страхування, підзвітними особами і т. Д. Виникнення обох видів боргу не обумовлено збігом моменту відвантаження продукції, виконання робіт, послуг, отримання товарно-матеріальних цінностей, нарахування заробітної плати та виплат з моментом їх виплати. Значні суми кредиторської та дебіторської заборгованості призводять до перерозподілу оборотних коштів. У сучасній економічній літературі існує багато тлумачень дебіторської та кредиторської заборгованості. Дебіторська заборгованість - це сума дебіторської заборгованості перед підприємством на певну дату. Це складова оборотних коштів, яка забезпечує певні вимоги до оплати товарів, продуктів та послуг. Дебіторська заборгованість є невід'ємною частиною збутової діяльності будь-якого бізнесу. Його велика частка в загальній структурі активів знижує ліквідність та фінансову стійкість підприємства та збільшує ризик фінансових втрат [44].

Кредиторська заборгованість – кошти, тимчасово залучені суб'єктом господарювання для власного використання, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі. Кредиторська заборгованість означає використання коштів, які не належать компанії.

Якщо розглядати дебіторську та кредиторську заборгованість з позицій економіки та розглядати їх як окремі категорії, тобто як узагальнене поняття, то можна визначити їх економічну природу наступним чином: дебіторська та кредиторська заборгованість виражають економічні відносини, що виникають між продавцями та покупцями при покупці процес. реалізація продукції, товарів та послуг та через невідповідність часу переходу права

власності моменту оплати, що обумовлено об'єктивними умовами, які створюються в процесі виробництва, реалізації та організації платежів.

Ефективно функціонує підприємство, яке досягає максимального результату при мінімальних витратах. Основними умовами здійснення ефективного управління дебіторською заборгованістю повинно бути забезпечення безперервної роботи підприємства; зменшення вільних оборотних активів і, як наслідок, зменшення витрат на їх фінансування; прискорення оборотності оборотних активів; максимізація прибутку компанії при збереженні ліквідності; підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю передбачає:

- обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- визначення політики надання кредиту та інкасації для різних груп покупців (постачальниками) і видів продукції;
- аналіз і ранжування покупців (постачальників) залежно від обсягів закупівель, історії кредитних відносин і запропонованих умов оплати;
- контроль розрахунків із дебіторами (кредиторами) за відстрочену або прострочену заборгованість та вивчення причин недотримання договірної дисципліни;
- своєчасне визначення прийомів прискорення обігу оборотних активів і зменшення безнадійних боргів;
- забезпечення умов продажів, що гарантують надходження грошових коштів;
- прогноз надходжень грошових коштів від дебіторів на основі коефіцієнтів інкасації.

Основними прийомами управління дебіторською та кредиторською

заборгованістю є:

- аналіз замовлень, оформлення розрахунків і встановлення характеру дебіторської та кредиторської заборгованості;
- аналіз заборгованості за видами продукції для визначення не вигідних із позиції інкасації товарів;
- оцінка реальної вартості наявної дебіторської та кредиторської заборгованості;
- зменшення дебіторської заборгованості на суму безнадійних боргів;
- контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;
- визначення конкретних розмірів знижок за дострокової оплати;
- оцінка можливості факторингу – продажу дебіторської заборгованості.

Якщо стисло розглянути основні етапи поточного управління дебіторською та кредиторською заборгованостями, то можна виділити наступні:

- аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей у системі оцінки конкурентних позицій і фінансового стану підприємства.
- формулювання й кількісна оцінка базових цілей поточного періоду, що впливають зі стратегічних цілей розвитку підприємства.
- визначення основних стандартів (цільових показників), що характеризують якість й ефективність управління за такими параметрами, як ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, швидкість і погодженість руху заборгованостей, їхня прибутковість і рівень ризику.
- погоджене прогнозування загального розміру дебіторської та кредиторської заборгованостей в узгодженні з базовими цілями й основними показниками діяльності підприємств.
- оцінка результатів прогнозу відповідно цільових критеріїв. Якщо

умови стандартів не виконуються, то варто розглянути інші варіанти прогнозу.

- виходячи з можливих погоджених розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей, далі розробляється відповідно кредитна політика й політика запозичення, що визначають всю подальшу оперативну роботу з дебіторами та кредиторами.
- поточний і оперативний контроль за рухом і станом заборгованостей.
- робота з рефінансування дебіторської й повернення кредиторської заборгованостей.

Якщо брак коштів постійний, то формується прострочена кредиторська заборгованість з усіма наслідками. Ліквідувати його неможливо навіть за допомогою платежів боржників, які регулярно надходять у таких умовах, тому необхідно залучати короткострокові банківські позики.

Швидший оборот дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською заборгованістю не забезпечує наявність вільних коштів в обігу. Таким чином, встановлюючи умови розрахунків з покупцями та постачальниками, компанії часто доводиться вибирати між наявністю вільних коштів в обігу та підтримкою необхідного рівня платоспроможності. Залежно від конкретних умов та показників ефективності визначається, що в певний період важливіше для поліпшення фінансового стану - вільні кошти в обігу або підвищення платоспроможності.

Виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості є об'єктивним процесом. Його наявність, розмір та склад неоднозначно впливають на результати господарської діяльності підприємства, оскільки мають як позитивні, так і негативні риси. Висока частка дебіторської заборгованості в активах та кредиторській заборгованості - у пасивах впливає на фінансовий стан, рівень платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, що визначає необхідність та важливість управління ними.

У сучасних умовах необхідно контролювати стан розрахунків та

контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу для фінансової стабільності та обумовлює необхідність залучення додаткових джерел фінансування або рефінансування дебіторської заборгованості. Правильний підхід до управління дебіторською заборгованістю надає компанії певні настанови щодо підвищення ліквідності та платоспроможності, а також служить інструментом зменшення ризиків фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, що є основою для ефективної та фінансово стабільної діяльності та довготривалої діяльності. термін перспективи розвитку. Процес прогнозування боргових зобов'язань, а саме розрахунок дебіторської та кредиторської заборгованості, може бути не дуже чітким, але необхідно проаналізувати фінансові результати діяльності підприємства та уникнути нестачі грошових коштів та їх еквівалентів.

ВИСНОВКИ

Організація обліку розрахунків з боржниками має стратегічне значення для бізнесу. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, податкову базу підприємства, формування доходів і витрат і, як наслідок, досягнення стратегічних цілей його розвитку на ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості.

Дебіторська заборгованість повинна класифікуватися за певними ознаками, оскільки важливо отримати обґрунтовані висновки після фінансового аналізу. Залежно від строку погашення дебіторська заборгованість у балансі поділяється на поточну та довгострокову.

Встановлено, що кредиторська заборгованість є складовою кругообігу капіталу, який є предметом зобов'язуючих правовідносин між боржником та його кредитором, що виникли на етапі постачання та мають гривневий еквівалент. Ефективна політика управління кредиторською заборгованістю дає змогу розширювати ринки збуту товарів, залучати нових реалізаторів продукції.

Для нормального функціонування підприємства необхідно забезпечити необхідну кількість оборотних коштів. Нестача оборотних коштів вимагає, відповідно, додаткового фінансування та додаткових витрат на його забезпечення. Зміна суми оборотних коштів обумовлена зміною таких складових: суми запасів, кредиторської заборгованості.

Доведено, найважливішим з точки зору управління є розподіл боргу компанії за строками погашення. Поділ боргу на довгостроковий та поточний необхідний для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. Крім того, поточний борг групується за датою його виникнення, часто виділяючи такі «вікові групи»: до 30 днів, від 31 до 90 днів; від 91 до 180 днів і більше півроку. Таке групування необхідне як для фінансового планування, так і для контролю, зокрема для своєчасного виявлення прострочених, сумнівних та

безнадійних боргів.

Ось чому для усунення фактів простроченої кредиторської заборгованості, ефективного контролю за своєчасним погашенням заборгованості перед постачальниками також пропонується вдосконалити аналітичний облік розрахунків з ними, що полягає у впровадженні в систему бухгалтерського обліку певного аналітичного документа, що відображатиме всі запропоновані операції. в контексті кожного постачальника або замовника. Такий документ матиме назву «Відомості розрахунків з постачальниками (замовниками)».

Також доведено, що зберігання цієї інформації дозволить спеціалісту, відповідальному за правильність та своєчасність розрахунків з постачальниками та замовниками, щоденно правильно планувати платіжний баланс та здійснювати своєчасне погашення кредиторської заборгованості. Відомість розрахунків із постачальниками (замовниками) буде містити інформацію про:

- конкретну поставку товарно-матеріальних цінностей (послуг);
- умови продажу товарно-матеріальних цінностей (послуг), а саме форму цивільно-правового договору, згідно з яким здійснюється поставка, його номер та дату укладання;
- передплату за поставку товарно-матеріальних цінностей (послуг);
- фактичну заборгованість за даною поставкою; – заборгованість за попередні поставки;
- дату та суму фактичного погашення заборгованості за конкретною поставкою;
- залишок несплаченої та наявності простроченої заборгованості певному постачальнику;
- інші умови щодо розрахунків із постачальниками (замовниками).

Встановлено важливість управління кредиторською заборгованістю зумовлена його значною часткою в поточних пасивах підприємства, що, в

свою чергу, впливає на динаміку платоспроможності та ліквідності, що відіграє не останню роль у формуванні репутації підприємства. Для здійснення повного контролю за кредиторською заборгованістю підприємства необхідно вдосконалити аналітичний облік боргу. Пропонується вводити аналітичні рахунки на субрахунку 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Запропоновано внести зміни в П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», які б розмежували поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. Сьогодні їх облік ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вище зазначеному стандарті. Водночас зазначимо, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова — необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках.

Доцільно було б здійснювати оцінку дебіторської заборгованості за допомогою міжнародних стандартів.

Доведено, що треба своєчасно та періодично контролюйте співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Зрештою, значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю створює загрозу для фінансової стійкості підприємства та вимагає додаткових джерел фінансування.

Запропоновано створити резерв сумнівних боргів та розробити процедуру його визначення в обліковій політиці підприємства.

Резерв сумнівних боргів повинен формуватися в розрізі кожного з боржників з точки зору непогашення дебіторської заборгованості та залежно від розміру підприємства та обсягу діяльності. Це дозволить отримати інформацію про суму дебіторської заборгованості, яка вважається сумнівною; про суми списаної дебіторської заборгованості в межах резерву сумнівних боргів і вище; щодо суми боргу, яка раніше була визнана непогашеною.

В першу чергу, для оптимізації заборгованості ТОВ «ІБП «Форт»

пропонується її планування. Щоб виникнення дебіторської заборгованості не було для ТОВ «ІБП «Форт» несподіванкою, на підприємстві має бути розроблена система заходів, яка спрямована на попередження утворення дебіторської заборгованості. При укладенні договору ТОВ «ІБП «Форт» з контрагентом в обов'язковому порядку повинна проводитися перевірка благонадійності цього контрагента.

Для цього, можливо, можете використовувати Інтернет-послуги, що надають інформацію у відкритому доступі (веб-сайт компанії, державні служби, електронні довідники, засоби масової інформації), а також послуги, що надають інформацію на платній основі.

Правила кредитної політики, обрані в компанії, повинні бути задокументовані шляхом видання та затвердження окремого місцевого нормативно-правового акта, який повинен бути переглянутий працівниками всіх служб. Рекомендується починати роботу з новим підрядником на умовах 100% передоплати. Надалі, враховуючи кредитоспроможність покупця, робота з ним може бути організована з відстрочкою платежу.

Доведено, що для клієнтської дебіторської заборгованості слід ввести систему управління ризиками, у рамках якої визначалися б ліміти і тривалість знаходження товару у конкретного покупця без оплати. У рамках роботи виділені чотири основні напрями роботи по управлінню дебіторською і кредиторською заборгованістю.

Ефективно функціонує підприємство, яке досягає максимального результату при мінімальних витратах. Основними умовами здійснення ефективного управління дебіторською заборгованістю повинно бути забезпечення безперервної роботи підприємства; зменшення вільних оборотних активів і, як наслідок, зменшення витрат на їх фінансування; прискорення оборотності оборотних активів; максимізація прибутку компанії при збереженні ліквідності; підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

Виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості є об'єктивним процесом. Його наявність, розмір та склад неоднозначно впливають на результати господарської діяльності підприємства, оскільки мають як позитивні, так і негативні риси. Висока частка дебіторської заборгованості в активах та кредиторській заборгованості – у пасивах впливає на фінансовий стан, рівень платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, що визначає необхідність та важливість управління ними.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Атамас П. И. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 392 с.
2. Афанасьєв М.В. Гончаров А.Б. Економіка підприємства. Харків: ВД ІНЖЕК, 2009. 409 с.
3. Баканів М. І. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Кондор, 2010. 296 с.
4. Барабаш Н.С. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: КНТЕУ, 2014. 425 с.
5. Бержанір І.А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів. Київ : Економічний простір, 2016. 161 с.
6. Білова Н. А., Бобро А. А. Справжній бухгалтерський облік. Харків : Фактор, 2013. 1264 с.
7. Білуха М. Г. Теорія бухгалтерського обліку. Київ : КДТЕУ, 2006. 692 с.
8. Блакита Г.В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. для студентів навчальних закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 151 с.
9. Болюх М.А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. та ін. Економічний аналіз. Київ : Кондор, 2008. 315 с.
10. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський і фінансовий облік. Житомир : ПП «Рута», 2007. 669 с.
11. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : ЖІТІ, 2007. 608 с.
12. Бутинець Ф.Ф. Олійник О.В. Організація бухгалтерського обліку. Житомир : Рута, 2006. 576 с.
13. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. Житомир : «Рута», 2006. 640 с.

14. Верхоглядова Н.І., Бухгалтерський фінансовий облік : теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 536 с.
15. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічних знань : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2014. 544 с.
16. Гарасим П. М. Фінансовий, управлінський і податковий облік у господарських. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 480 с.
17. Голов С.Ф. Управлінський облік : підручник. Київ : Лібра, 2006. 9 с.
18. Голова С.Ф. Бухгалтерский учет и финансовая отчетность в Украине. Днепропетровск: ТОВ «Баланс-клуб», 2016. 768 с.
19. Горецкая Н.Г. Бухгалтерский учет и финансовая отчетность в Украине. Київ : редакция газеты «Бухгалтерия», 2014. 255 с.
20. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2006. 223 с.
21. Губачова О.М. Облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 430 с.
22. Даньків Й.Я., Лучко М.Р., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Знання, 2017. 226 с.
23. Девашук Л.Г., Єрмолаєв В.І. та ін. Теоретичні основи та практика бухгалтерського обліку : навч. посіб. Харків : ТОВ «Одіссей», 2016. 496 с.
24. Дерій В.А. Організація бухгалтерського обліку в підприємстві : курс лекцій. Тернопіль : Джура, 2015. 92 с.
25. Завгородний В.П. Бухгалтерский учет в Украине. Київ : А.С.К., 2007. 864 с.
26. Заходжай В.Б. Базидевич К.С. Теорія бухгалтерського обліку. Київ : ЄУФІМБ, 2015. 365 с.
27. Кірейцев Г. Г. Фінансова звітність підприємств та її аналіз. Київ : ЦУЛ, 2013. 452 с.
28. Косміна Р.М. Бухгалтерський облік : Вища школа, 2012. 176 с.

29. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Київ : А.С.К., 2006. 548 с.
30. Лежненко Л. І. Теоретичні аспекти удосконалення аналітичного обліку виробничих запасів. Київ : Молодий вчений, 2014. 122 с.
31. Лень В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2014. 491 с.
32. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік на підприємствах України. Київ : А.С.К., 2007. 784 с.
33. Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Київ : видавництво КНЕУ, 2012. 331 с.
34. Лукин В.А. Основы бухгалтерского и налогового учета. Харків : Курсор, 2014. 156 с.
35. Лучко М.Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 241 с.
36. Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік. : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, 2013. 462 с.
37. Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, 2013. 462 с.
38. Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса : ОНЕУ, 2012. 670 с.
39. Маляревский Ю.Д. Теорія бухгалтерського обліку. Харків : ХДЕУ, 2008. 372 с.
40. Малюга Н. М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку : *Теорія, практика, перспективи*. Житомир: ЖІТІ, 2007. 384 с.
41. Мельничук В.М. Основи економічного аналізу : навч. посіб. : «Кондор», 2012. 128 с.
42. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : підручник. Київ : Алерта, 2011.1042 с.
43. Оленко І.П., Серікова Г.М. Облік, аналіз і аудит Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 380 с.

44. Партин Г.О. Управлінський облік: навч. посіб. : Знання, 2012. 303 с.
45. Пархоменко В.М. Організація бухгалтерського обліку в Україні. Київ : Компас, 2008. 44 с.
46. Пархоменко В.М. Формирование бухгалтерского учета в Украине. Луганск : Промдрук ДСД «Луганск», 2011. 272 с.
47. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських від 30.11.99 р.№ 291 приказом Міністерства фінансів України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.09.2020)
48. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. 2755-VI URL : <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 20.10.2020).
49. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» Від 31.01.1999 р.№ 87, затверджене наказом Міністерства фінансів України URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення : 06.09.2020)
50. Поплюйко А. М. Облік і аналіз використання виробничих запасів. Київ : КНЕУ, 2003. 152 с.
51. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. №996-XIV. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 28.09.2020).
52. Пушкар М.С. Теоретичні основи бухгалтерського обліку : підручник для вузів. Тернопіль: ТАНГ, 2008. 348 с.
53. Пушкар М.С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль : Картбланш, 2012. 628 с.
54. Савич В.І. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2014. 150 с.
55. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 688 с.
56. Скирпан О. П. Фінансовий облік : навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 395 с.
57. Сонько В. А. Бухгалтерський облік: навч. посіб. для студентів. Тернопіль : Астон, 2012. 496 с.
58. Сопко В.В. Бухгалтерський облік. Київ : КНЕУ, 2005. 580 с.

59. Сопко В.В., Завгородній В.П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю і аналізу : підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 258 с.
60. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Каравела, 2019. 432 с.
61. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України. Київ : А.С.К., 2006. 784 с.
62. Хом'яка Р. Л. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посіб. Львів : «Інтелект-Захід», 2006. 728 с.
63. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 566 с.
64. Чабанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік : посібник. Київ : Академія, 2006. 671 с.
65. Чижевська Л.В., Пархоменко В.М., Кривоший М.М. Звітність підприємства : навч. посіб. Житомир : ЖІТІ, 2008. 217 с.
66. Шара Є. Ю. Бухгалтерський облік у бюджетних установах та організаціях : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2011. 440 с.
67. Шваб Л.І. Економіка підприємства : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Каравела, 2016. 508 с.
68. Швець И.Б. Учёт на предприятии : монография. Донецк : НАН Украины. Институт экономики промышленности, 2009. 182 с.
69. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 254 с.
70. Bond Cecil J. Credit management handbook : A complete guide to credit and accounts receivable operations. New York : McGraw-Hill, 1993. 724 p.
71. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2HSnSe_2 : ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
72. [Williamson Oliver E.](#) Comparative economic organization [Text] : the analysis of discrete structural alternatives. San Francisco : International center for economic growth, 1994. 46 p.

73. [Morgenstern Ralf](#). Incentive structures in economic experiments : A neuroeconomic analysis of decision making under risk: diss. Magdeburg : Fak. für Wirtschaftswissenschaft der Otto-von-Guericke Univ. Magdeburg, 2013.167p.

74. Selected issues in agricultural policy analysis in the Near East. Rome : FAO, 1995. 125p.

75. [Erdemoglu Elif](#). The economic analysis of the internationalization of financial reporting standards : IFRS internationalization from a law and economic perspective : diss. Hamburg : Fak. für Rechtswissenschaft der Univ. Hamburg, 2014. 217 p.